



NORWEGIAN
SCHOOL OF THEOLOGY

Å være et Jehovas vitne

En kvalitativ studie av Jehovas vitners tro og praksis

Hilde Sjo Førre

Veileder

Hovedveileder: Førsteamanuensis Trine Anker

Biveileder: Stipendiat Hege Kristin Ringnes

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen.*

Det teologiske menighetsfakultet, [2015, Vår]

AVH5050, Masteravhandling (30 ECTS)

Avhandling Lektorprogram i RLE/religion og etikk og samfunnsfag

Sammendrag

Denne avhandlingen har tatt utgangspunkt i følgende problemstilling: Hvordan fremstiller en gruppe Jehovas vitner sin tro og praksis? Og hvordan samsvarer dette med fremstillingen i en læreboktekst? For å finne svaret på problemstillingen, har to kvalitative metoder blitt tatt i bruk. Jeg har utført et fokusgruppeintervju med fire Jehovas vitner, samt en lærebokanalyse av en læreboktekst. Studien har derimot hovedvekten på problemstillingens første del, med fokus på hva som er fremtredende i informantenes beskrivelser av sin tro og praksis.

Hensikten med oppgaven er å få dypere innsikt i hvordan fire Jehovas vitner fremstiller sin tro og praksis og hvordan én læreboktekst kan sies å gå overens med fremstillingen de gir.

Videre er oppgavens teoretiske perspektiv knyttet til Robert Jacksons tredelte matrise, en matrise som utforsker forholdet mellom religionsfremstilling på et individ-, gruppe- og tradisjonsnivå, og et praksis- og individorientert perspektiv på religion.

Et gjennomgående trekk under fokusgruppeintervjuet var at informantene virket veldig enige og samstemte i sine fremstillinger av tro og praksis. Samtidig viser studien at de også nyanserer og supplerer hverandre. Det kommer frem at informantene fremstiller tro og praksis som en livsstil og at de opplever tro og praksis som del av et trossamfunn som både erfares enhetlig og mangfoldig på en gang. De synes å ha et sterkt forhold til hele trossamfunnet som størrelse. Dette gjør at informantene setter tro og praksis både i relasjon til hverdagslivet og individuelle tros- og praksiserfaringer, og i en tett relasjon til trossamfunnet som institusjon og dets felles læresetninger og dogmer. Videre kommer det frem at lærebokens beskrivelser av trossamfunnet for det meste befinner seg på et tradisjonsnivå. Det synes også å være et godt samsvar mellom fremstillingene informantene gir av deres tro og praksis og den lærebokteksten gir. Dette er fordi det i stor grad brukes et fellesspråk og fordi det hos informantene ser ut til å være et sterkt forhold mellom tro og praksis på et individnivå og på et tradisjonsnivå. Informantene supplerer derimot lærebokteksten på noen områder, samt at skillet lærebokteksten gjør mellom livsførsel og religiøs praksis, synes å gå i mot informantenes fremstillinger av tro og praksis som livsstil.

Forord

Det er med et smil jeg endelig kan levere fra meg en ferdig masteroppgave. Prosessen frem har vært som melkeruten til Per: det har humpet opp og ned. Alt i alt har det vært spennende og lærerikt å få lov til å forske på og lære mer om Jehovas vitner. Oppgaven har gitt meg nye perspektiver som jeg ønsker å ta med meg videre i jobben som lærer.

I forbindelse med prosjektet er det flere personer som jeg har lyst til å takke:

For det første vil jeg rette en stor takk til min hovedveileder, Trine Anker, for hennes konstruktive tilbakemeldinger, engasjement, tålmodighet, gode råd og åpen dør. Takk for at du tok imot hele meg, både som forsker og som menneske. Takk også til biveileder, Hege K. Ringnes, for konstruktive tilbakemeldinger og gode råd. Videre skal mine fire informanter ha en stor takk. Takk for at dere var villige til å stille opp og dele av deres tanker og erfaringer. Uten dere kunne jeg ikke ha gjennomført prosjektet.

Jeg vil også takke mine medstudenter for koselige luncher, gode samtaler og humor underveis. Mamma skal også ha en stor takk for all den tiden hun har brukt på å lese korrektur. Til slutt vil jeg takke mine to samboere, søstre og gode venner for all den støtte, tålmodighet og oppmuntring dere har gitt meg, både når prosjektet har virket uoverkommelig og overkommelig.

Oslo, våren 2015

Innholdsfortegnelse

1.0. Innledning	1
1.1. Oppgavens problemstilling og hensikt	1
1.2. Studiens aktualitet.....	3
1.3. Oppgavens oppbygning	5
2.0. Tidligere forskning og teoretisk perspektiv	6
2.1. Tidligere forskning	6
2.2. Teoretisk perspektiv	9
2.2.1. Representativitet og Jacksons tredelte matrise.....	9
2.2.2. En individ-, og praksisorientert tilnærming til religion	12
2.2.3. En kritisk stemme	14
2.3. Oppsummering	15
3.0. Metode	16
3.1. Fokusgruppe intervju	16
3.2. Utvalget	18
3.3. Intervjuguiden.....	19
3.4. Gjennomføring av intervju	20
3.5. Transkribering av intervjuet	20
3.6. En fenomenologisk analyse	21
3.7. Studiens kvalitet	21
3.7.1. Studiens reliabilitet	21
3.7.2. Studiens validitet.....	22
3.8. Etske refleksjoner	24
4.0. Presentasjon av empiri og analyse	25
Del 1: Tro og praksis	25
4.1. Selve intervjuet.....	25
4. 2. Å være et Jehovas vitne - <i>ikke bare noe man har i hjertet</i>	26
4.2.1. Et personlig forhold til Gud	28
4.2.2. «Vi tror jo at Jehova og Jesus er to forskjellige».....	29
4.3. «Det er en livsstil»	31
4.4. Motivasjon	33
4.5. Bibelen – én sannhet.....	35
4.6. «Vi er et folk».....	37

4.7. «Vi har et utrolig mangfold, men alle tror på det samme».....	39
4.7.1. «Det er veldig fokus på at det skal være likt».....	39
4.7.2. Fra felles til personlig	40
4.8. Internett som ressurs	41
4.9. Erfaringer og tanker knyttet til KRL/RLE.....	42
Del 2: Innholdsanalyse	43
4.10. Kvalitativ innholdsanalyse	43
4.11. Innholdsanalyse av lærebokteksten	44
Del 3: Sammenligning av fokusgruppeintervjuet og læreteksten.....	46
4.12. Sammenligning.....	46
4.12.1. Likheter og ulikheter.....	46
4.12.2. Tas ikke opp.....	48
4. 13. Oppsummering	49
5.0. Drøfting	51
5.1. Når tro og praksis blir en livsstil	51
5.2. Ikke nødvendigvis helt fristilt.....	53
5.3. En relasjon til hele trossamfunnet	55
5.4. Samsvaret mellom lærebokteksten og fokusgruppeintervjuet.....	57
5.5. Religionsdidaktiske konsekvenser.....	59
5.6. En mulig vei videre.....	61
Litteraturliste.....	62
Vedlegg 1 – Intervjuguide.....	66
Vedlegg 2 – Invitasjon & samtykkeerklæring	67
Vedlegg 3 – Samtykke fra NSD	68

1.0. Innledning

Høsten 2014 fikk jeg i forbindelse med mitt studieprogram muligheten til å foreta en observasjon hos et valgfritt trossamfunn. Jeg valgte da å gå på to møter og et stevne hos Jehovas vitner. Begrunnelsen for dette valget var at jeg etter flere år med religionsstudier fremdeles ikke visste særlig mye om trostradisjonen. Observasjonen var både lærerik og spennende. Etter jeg hadde vært og observert, opplevde jeg å få mange spørsmål fra venner og bekjente om hvem Jehovas vitner egentlig er. Jeg fikk inntrykk av at det er lite kunnskap blant folk om trostradisjonen og mye fordommer. Alle spørsmålene jeg fikk gjorde meg interessert i å lære mer om trostradisjonen og nysgjerrig på hvilken plass Jehovas Vitner har i norsk skole og lærerutdanning. Jeg bestemte meg for at dette var noe jeg ville utforske mer i min masteravhandling.

1.1. Oppgavens problemstilling og hensikt

I denne oppgaven er temaet hvordan en gruppe unge Jehovas vitner fremstiller sin tro og praksis, og hvordan dette samsvarer med fremstillingen av Jehovas vitners tro og praksis i en læreboktekst.

Den overordnede problemstilling for oppgaven er: *Hvordan fremstiller en gruppe Jehovas vitner sin tro og praksis? Og hvordan samsvarer dette med fremstillingen i en læreboktekst¹?*

Som en kanskje ser, er oppgavens problemstilling todelt. Jeg har valgt å legge hovedvekten på første del. Dette er fordi det er her mitt empiriske materiale er størst. Denne delen av problemstillingen er knyttet til opplevelse- og erfaringsaspektet hos en gruppe Jehovas vitner. Med begrepet «tro» henviser jeg her både til gruppens eller individets subjektive og dogmatiske erfaring og forståelse av trostradisjonen. «Praksis»-begrepet forstår jeg som den eksplisitte utøvelsen av religionen i form av opplevelser og erfaringer knyttet til troen og utøvelse av den. Selv om jeg har gjort et skille her, forstår jeg likevel begrepene tro og praksis som to størrelser som står i et dialektisk forhold til hverandre. Defineringen av de to begrepene kan muligens virke unyansert. Oppgavens problemstilling tar derimot sikte på å forstå hvordan mine informanter fremstiller tro og praksis. Å gi for sterke føringer til hvordan begrepene og sammenhengen mellom dem skal forstås, ser jeg derfor på som problematisk.

¹ Kjært barn har mange navn, det samme har læreboken: lærebok, skolebok, læremiddel, pensumbok, o.l. Jeg bruker begrepet *læreboktekst* i min master fordi begrepet viser til en bok som skal bidra til læring(forstått som kunnskap) hos leseren.

Hensikten med problemstillingens første del er å få en dypere og nærrere forståelse av hvordan Jehovas vitners tro og praksis fremstilles på gruppenivå og individnivå. For å få tilgang til dette, har jeg foretatt et fokusgruppeintervju av fire unge Jehovas vitner (se metode 3.1.).

I analysen av det empiriske materialet fra intervjuet ønsker jeg å se på:

- Hva trer frem i fremstillingene informantene gir av tro og praksis?
- Er det forskjeller eller likheter i fremstillingene som gis?

Jeg legger med andre ord vekten på begrepet *fremstiller* i min problemstilling. Dette vil si at jeg i hovedsak ikke er interessert i de konkrete læresetningene og praksisene i seg selv, men hvordan informantene selv forteller om dem.

Selv om hovedvekten ligger på den første delen av problemstillingen, henger de to delene likevel sammen med hverandre. En tese da jeg startet mitt masterarbeid, var at lærebøker ofte gir en tradisjonsbasert fremstilling av religioner og livssyn. Robert Jackson (1997) argumenterer for at en fremstilling som kun konsentrerer seg om et tradisjonsnivå, ikke vil gi en beskrivelse av religioner og livssyn som er representativ nok. Det er derfor interessant å sammenligne hvordan empiri fra fokusgruppeintervjuet samsvarer med hvordan Jehovas vitner fremstilles i en læreboktekst. Da jeg startet jakten etter en læreboktekst, fant jeg ut at Jehovas vitner ikke er representert i lærebøker som brukes i skolens RLE/RE-fag. Jeg fant også ut at få studieprogram inkluderer litteratur om Jehovas vitner i sine fagemner for RLE/RE-lærerstudenter. «Det kristne Norge: en innføring i konfesjonskunnskap» (Sødal, 2002a) blir derimot brukt i lærerutdanningen 5.-10. klasse på Høgskolen Oslo og Akershus (HiOA, 2015). Dette er en bok som også blir brukt av utdanningsinstitusjonene Misjonshøgskolen, Det teologiske menighetsfakultet og NLA, men det er kun HiOA som velger å inkludere kapittelet om Jehovas vitner i sine fagemner for RLE²-studenter. I forbindelse med problemstillingens andre del, har jeg derfor valgt å ta utgangspunkt i denne læreboken. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i bokens kapittel om Jehovas vitner og foreta en innholdsanalyse, med fokus på kapittelets eksplisitte innhold. Dette er for å finne ut hvordan boken fremstiller Jehovas vitners tro og praksis. Når jeg videre i oppgaven vil drøfte hvordan læreboktekstens fremstilling av tro og praksis samsvarer med informantenes fremstillinger, vil dette derimot skje med utgangspunkt i det empiriske materialet fra fokusgruppeintervjuet.

² I denne oppgaven forholder jeg meg til RLE-faget og RLE-utdannelsen for 5-10 trinn, med fokus på 8-10 trinn. Dette er fordi kompetansemålene som omhandler Jehovas vitner gjelder for dette klassetrinnet, og fordi lærebokteksten jeg tar utgangspunkt i, brukes i utdannelsen til dette klassetrinnet. Det er derimot ikke sagt at oppgaven ikke kan ha overføringsverdi for RE-faget og lærere som underviser i det.

Dette betyr at ikke alle sidene i lærebokteksten vil bli drøftet nærmere. For å finne svar på problemstillingens andre del, ønsker jeg å se på:

- Hva er likt/ulikt mellom informantenes utsagn og læreboktekstens fremstillinger?
- Hva tar informantene opp som lærebokteksten ikke beskriver?

For å besvare problemstillingen, vil teoriperspektivet i oppgaven være knyttet til Robert Jacksons tredelte matrise og et praksis- og individorientert perspektiv på religion. Håpet er at oppgaven kan være et bidrag i debatten om hvordan fremstille og utforske religion og skape et bedre utgangspunkt for undervisning.

1.2. Studiens aktualitet

Hensikten er i denne delen å aktualisere og kontekstualisere mitt forskningsprosjekt. Dette ønsker jeg å gjøre ved bl.a. å henvise til Kunnskapsløftet, læreplanmål for lærerutdanningen i RLE og opplæringsloven for RLE.

Jehovas vitner er nevnt i RLE-fagets kompetansemål etter 10.årstrinn. Her står det under temaet «religiøst mangfold» at elevene skal: «*Innhente informasjon om og finne særtrekk ved noen religions- og trossamfunn lokalt og nasjonalt, herunder sikhisme, Bahá'í-religionen, Jehovas vitner og Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige*» (utdanningsdirektoratet, 2008b). At elevene skal innhente informasjon om Jehovas vitner, forstår jeg som at elevene selv skal finne kilder til kunnskap om trostradisjonen. Da blir nettet ofte et naturlig sted for elevene å gå. Dette fordrer at læreren har kunnskap om Jehovas vitner og en kritisk kompetanse som ikke setter sin lit til hva elevene finner på nettet.

Norge omtales i økende grad som et flerreligiøst samfunn, noe læreplanverket for Kunnskapsløftet også retter fokus på. Økt religiøst- og livssynsmessig mangfold i samfunnet er noe av det som ligger til grunn i formålet til RLE-faget i norsk skole. Her heter det at «*Religiøst og livssynsmessig mangfold setter i stadig større grad preg på samfunnet*» (Utdanningsdirektoratet, 2008a). Et av argumentene for ønsket om å gjeninnføre obligatorisk RLE i lærerutdannelsen var også nettopp forståelse av at «*ulike religioner bare blir mer viktig i vårt flerreligiøse samfunn*» (Thorsen, 2012). Religionsundervisning inngår med andre ord som en viktig flerkulturell beredskap (Brekke, 2013, s. 1.). Denne religionsundervisningen er pålagt å behandle «*alle religioner og livssyn på en faglig og sakssvarende måte ut fra sitt*

særpreg og mangfold» (Utdanningsdirektoratet, 2008a). Som kommende RLE-lærere er det med dette viktig å ha innsikt i det religiøse mangfoldet vi lever i og som vi skal undervise om. Men hva er egentlig religiøst mangfold? Hvilken plass får minoritetsreligioner i spørsmål om mangfold og særpreg? I 2014 fantes det 12 130 registrerte Jehovas vitner i Norge (SSB, 2014). Dette tallet inkluderer derimot kun aktive³ og dømte Jehovas vitner, dvs. at barn ikke er medregnet (Ringnes & Sødal, 2009b, s.13). Tallet er lavt nok til å omtale Jehovas vitner som en minoritets religion (her forstått som et fåtall antall troende kontra majoritetene i landet) (Sødal og Ringnes, 2009a, s. 9). Jehovas vitner er derimot spredd rundt og har menigheter i nesten alle kommuner i Norge (Ringnes og Sødal, 2009b, s. 13.). Som lærer vil en derfor ikke kun møte Jehovas vitner som fagstoff i læreplanen. Sjansene er også store for at en vil møte barn av Jehovas vitner som elever i sine klasserom (Sødal, 2009, s. 79). Som kommende RLE-lærer anser jeg derfor dypere kunnskap om Jehovas vitner som viktig. Dette er for å sikre at trostradisjonen kan bli behandlet på en faglig og sakssvarende måte ut fra sitt særpreg og mangfold, både i fremstillingen av den og i møte med elever som tilhører trostradisjonen.

I de nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen beskrives målene for hvilke kunnskaper og ferdigheter lærerstudentene skal ha med seg etter endt utdannelse. Her kommer det frem at RLE-studentenes religionskompetanse bl.a. skal inneholde: «*kunnskap om barns og unges gudsomgrep, religiøse førestellingar og opplevingar*», samt «*..kunnskap om viktige trus og livstolkningar i religionane.*» (regjeringen.no, 2010, s. 72). Under ferdigheter står det videre at studenten skal kunne «*gjennomføre tilpassa opplæring i RLE, mellom anna med omsyn til elevar med bakgrunn i ulik tru og ulike livssyn*» (ibid, s. 72). Kunnskap om hvordan tro og praksis oppleves og erfares kan derfor sies å inngå som en viktig del i de fremtidige lærernes kompetanse. Andreassen (2012) skriver at en av de største utfordringene ved å undervise i RLE er at i det man presenterer vil det alltid finnes unntak. Det oppstår derfor en spenning mellom å presentere religioner som ideelle størrelser og som et fenomen som er historisk og kulturelt. RLE-lærere kan fort falle for fristelsen å ta lærebokens fremstilling som en eksakt fremstilling av virkeligheten (Andreassen, 2012, s. 81). I tillegg kan det eksistere ulike forståelser av religion blant elevene. Disse forståelsene kan være påvirket av hvordan religion bl.a. opptrer i dagligtalen og i media. Det blir da lærerens oppgave å hjelpe elevene i opprydningsarbeidet blant de mange forståelsene. Dette krever kompetanse og at RLE-læreren

³ Les: forkynnende vitner

må være reflektert og bevisst på hvordan ulike forståelser av religion fremtrer (ibid, s. 47). Dette gjør religionenes representativitet og mangfold til et viktig tema (ibid, s. 90).

I opplæringslovens § 2-4. heter det at undervisningen i RLE skal presentere verdensreligioner og livssyn på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte (Opplæringsloven, 1998). Vil pluralistisk også kunne innebære en mer individ- og gruppeorientert tilnærming, og ikke bare tradisjonsbasert? Andreassen skriver at kritisk ikke betyr det samme som religion-kritisk og antireligiøs, men at det handler om å utforske religion som et menneskelig, kulturelt og historisk fenomen (2012, s. 21). Å rette fokuset på de religiøses hverdagsliv og hvordan religion arter seg i praksis på et individ- og gruppenivå, aktualiserer dermed denne masterens problemstilling. Å koble dette opp mot en lærebokanalyse kan videre ses på som et fruktbart tillegg. Det er både viktig og interessant å analysere det materialet som skal være kilde til kunnskap for fremtidige RLE-lærere. Det er interessant å se hvilken kunnskap læreboktekstene gir, da lærebøker alltid er resultat av et utvalg (Skrunes, 2010, s.10 og s.29).

1.3. Oppgavens oppbygning

Jeg har til nå beskrevet bakgrunnen for mitt valg av tema, oppgavens konkrete problemstilling, samt hensikten og siktemålet til masteroppgaven. Avslutningsvis har det også blitt gitt en skisse over konteksten som oppgaven kan sies å høre hjemme i. I neste kapittel vil tidligere forskning bli presentert, samt oppgavens teoretiske perspektiver. I kapittel tre vil det bli redegjort for valg av metode. Analysen av det empiriske materialet vil finne sted i oppgavens fjerde kapittel, mens det i kapittel fem vil bli foretatt en nærmere drøfting av de viktigste funnene fra kapittel fire. Dette vil bli gjort i lys av teori fra kapittel to. Kapittelet vil avsluttes med noen religionsdidaktiske refleksjoner, samt noen avsluttende tanker rundt veier videre.

2.0. Tidligere forskning og teoretisk perspektiv

2.1. Tidligere forskning

Jeg ønsker i denne delen av kapittelet å presentere tidligere forskning innen feltet oppgavens problemstilling befinner seg i. Etter forskjellige typer søk i litteratur og databaser har jeg funnet ut at det er gjort lite forskning innen feltet Jehovas vitner og RLE-faget, Jehovas vitner og lærebokanalyse og Jehovas vitner og tros- og praksis*fremstilling*. Mye av forskningen som er gjort, omhandler Jehovas vitner og blod-overføring, Jehovas vitner og psykologiske temaer og Jehovas vitners konkrete læresetninger. Mitt fokus er derimot på tro- og praksis*fremstilling* hos Jehovas vitner og i en læreboktekst om dem. Selv om det er gjort lite forskning, har jeg likevel funnet noe som kan sies å inngå i feltet.

I mitt søk fant jeg tre tidligere masteroppgaver som tar for seg en tilsvarende problematikk. I 2013 utførte tre studenter ved UIO hver sin masteroppgave, hvor de foretok en kvalitativ studie av fremstillingen av buddhisme, islam og hinduisme i norske læreverk for RE. Hensikten med disse oppgavene var mer eller mindre å få dypere innsikt i hvordan lærebøkens fremstillinger samsvarte med måten en gruppe ungdommer innenfor de forskjellige religionene opplevde sin tro og praksis. I Kristiansens (2013) master-oppgave «Hinduisme i religionsdidaktikken», kommer det frem at noen av informantenes refleksjoner ikke samsvarer med den grunnforståelse av hinduisme lærebøkene presenterer. Kristiansen argumenterer for at én av årsakene til dette er fordi læreverkene presenterer hinduismen ut i fra et tradisjonsperspektiv, mens ungdommenes trosperspektiver i stor grad inneholder individuelle erfaringer og opplevelser (Kristiansen, 2013, s. 73). Dette gjør at ungdommene ikke gjenkjenner sine hverdagserfaringer i språket som blir brukt i læreverkene og at læreverkens perspektiver og fokusområder noen steder skaper en form for fremmedgjøring hos ungdommene (ibid, s. III og s.61). Kristiansen mener at tradisjonselementet er tonet ned hos informantene til fordel for et mere personlig troselement (ibid, s. III).

Astrid G. Samdal tar i sin masteroppgave opp forholdet mellom unge shia-muslimers tro og fremstillingen av den i RE-fagets lærebøker på videregående. (Samdal, 2013, s. V). Hun kommer i oppgaven frem til at mye av det som lærebøkene skriver om islams religiøse praksis, sammenfaller med det som informantene sier om samme tema (ibid, s.62). Hun finner derimot noen punkter som er nødvendige å diskutere når det kom til hvordan læreboken skal skape gjenkjennelse hos elevene (ibid, s. 67). I oppgaven kommer det bl.a. frem at

informantene ikke føler det er likevekt i lærebøkernes fremstilling av islam, da den har hovedtyngden på sunni-islam (ibid, s. 62).

Kristin Gundersen (2013) forsker i sin masteroppgave på hvilket forhold unge buddhister har til egen tro, religiøs praksis og livstolkning, og om de kjenner seg igjen i den fremstillingen som blir gitt av dette i RE-lærebøkene. Hun finner både sammenfall mellom størrelsene og forskjeller i form av ulik vektning eller forskjellig fokus (Gundersen, 2013, s. V). Gundersen finner ut at en del av det materialet læreboken presenterer, er ting informantene ikke tenker særlig mye over i hverdagen, og at de dermed ikke alltid kjenner seg igjen i det hun omtaler som en tradisjonsbasert fremstilling (ibid, s.70). Dette er nødvendigvis ikke fordi lærebøkene presenterer motstridende informasjon, men fordi fokuset hos lærebøkene og informantene er forskjellig (ibid, s.75).

En annen lærebokanalyse som inngår i forskningsfeltet jeg beveger meg inn i, er Ann Midttuns artikkel «Biter og deler av islam» (2014). I artikkelen presenterer Midttun sin lærebokanalyse av fremstillingen av islam i Cappelen Damms nyeste RLE-bok for ungdomstrinnet. Hensikten hennes er å undersøke hvordan islam blir presentert i boken og hvilket syn på religion som kommer til uttrykk i tekstene som omhandler islam. Midttun argumenterer for at den nye boken har for liten vekt på «jordingen» av islam (Midttun, 2014, s. 329f.). Med dette mener Midttun at hun savner at fremstillingen i større grad er knyttet til muslimske menneskers hverdagsliv og samfunnsliv og det mangfoldet som finnes (ibid, s. 334f). Hun skriver at de store endringene som har skjedd innenfor det religiøse fagfeltet, i liten grad er reflektert i boken. Dette fører til at viktige «biter og deler» ved islam ikke blir belyst (ibid, s. 337f.). I alt fører ulike komprimerte grep til at nyanser og mangfold av synspunkter og holdninger blir mindre synlig når det gjelder fremstillingen av religionens praksis og teologi (ibid, s. 336). På mange måter kan Midttuns artikkel i sum sies å være en stemme i spørsmål om hvordan fremstille religion representativt, og hvor Midttun her argumenter for at et mer «jordet» uttrykk også må med.

I artikkelen «Lærebøkene i KRL – hva har skjedd på ti år?» drøfter Geir Winje ulike aspekter knyttet til lærebøker for KRL-faget. Han tar i denne sammenheng opp det han betegner som en særlig utsatt gruppe i KRL, nemlig minoritets religioner (Winje, 2008, s. 73). Han bemerker det som ble sagt innledningsvis i denne oppgaven, nemlig at trossamfunn som Jehovas vitner synes fraværende i lærebøkene (ibid, s.79). Winje argumenterer for at han ikke

ser noen grunn til å utelukke illustrasjoner fra trostradisjonen i læreverkets fremstillinger av bibelfortellinger, da trossamfunnet i stor grad forholder seg til de samme bibelfortellinger som andre kristne. Resultatet, hevder Winje, kan i så måte være at elevene ikke vil kjenne igjen sin egen kulturelle bakgrunn. Dette er uheldig, da det heter i KRL fagets Læreplanverk 97 at faget skal gi «gjenkjennelse ut fra elevens egen bakgrunn» (ibid, s.72). Selv om dette formålet ikke er tatt med i LK06's reviderte KRL fag (Les: RLE), kan artikkelen likevel sies å rette søkelyset mot fremstillingen av Jehovas vitner i lærebøker.

I en undersøkelse utarbeidet av Ipsos MMI vises resultatene fra en undersøkelse gjort om norske ungdommers verdier og prioriteringer (regjeringen.no, 2014). Her kommer det frem at flere ungdommer velger å kalle seg selv for «personlig kristen», sammenlignet med tall fra 1985 (Ipsos MMI, 2014, s.54ff). Professor Pål Repstad mener derimot at dette ikke nødvendigvis betyr at det er flere troende nå enn før. Hva en legger i begrepet «personlig tro» kan i større grad ha beveget seg mot en forståelse av «*jeg har funnet min personlige måte å være kristen på*» (Harnes, 2011). Dette er interessant forskning, med tanke på spørsmålet om hvordan en skal forholde seg til mangfold i RLE faget. Får den personlige troen på et individnivå konsekvenser for hvordan en forstår sin egen religion på et tradisjonsnivå? Rapporten understreker at undersøkelsen er knyttet til kristendommen, og at andre trosretninger ikke har vært undersøkt. Kan dette sies å være tilfeller hos Jehovas vitner?

«The Warwick RE Project» er navnet på et prosjekt som i form av etnografiske studier forsket på barn i ulike religiøse grupper i England. Denne forskningen hadde sitt utspring ved The Universitet of Warwick (Jackson, 2012, s. 84f., 2002, s.104). Funnene herfra viser at den tradisjonelle religionsfremstillingen i møte med elevenes egne erfaringer, var for unyansert. På bakgrunn av studiene som ble gjort, finner forskerne bl.a. en enorm kompleksitet i kulturens rolle innen for det religiøse fagfeltet (Jackson, 1997, s.82). «The Warwick RE Project» er aktuell og relevant forskning for min problemstilling. Dette er fordi funnene som blir gjort i prosjektet reiser spørsmålet om hvordan en skal fremstille religiøst materiale. Det er også relevant på grunn av den didaktiske modellen som reises på bakgrunn av prosjektet. Robert Jackson utarbeidet nemlig sammen med sine forskerkolleger Eleanor Nesbitt og Judith Everington «Den fortolkende tilnærmingen», som en modell til hjelp når religion og livssyn skal presenteres (Jackson, 2012, s.85). Perspektiver knyttet til representativitetsbegrepet i denne modellen inngår som del av det teoretiske perspektivet i denne avhandlingen, og vil derfor bli gjort nærmere rede for i kapittelets neste del.

2.2. Teoretisk perspektiv

I denne delen av kapittelet vil jeg gjøre rede for oppgavens teoretiske utgangspunkt.

Teoriperspektivet vil her være knyttet til Robert Jacksons tredelte matrise og til et praksis- og individorientert perspektiv på religion. Jeg har valgt å inkludere disse perspektivene, da de alle kan sies å inngå i en debatt om hvordan fremstille og forstå religion.

Jeg har valgt i minst mulig grad å inkludere teori om Jehovas vitner. Dette er fordi jeg er interessert i informantenes fremstilling av tro og praksis. Å presentere en «fasit» på forhånd, kan sies å gå i mot hensikten til problemstillingen. Ulike «sannheter» om og kategoriseringer av Jehovas vitner anser jeg derfor ikke som relevante her. Jeg ønsker å la informantenes fremstillinger tale for seg. Samtidig kommer jeg heller ikke utenom å måtte gjøre noen teoretiske presiseringer. Det individ- og praksisorienterte perspektivet jeg har tatt utgangspunkt i, forsøker å dekke det flere forskere anser som et hull i religionsforskningen. Dette hullet handler om hvordan individets valg og praktiseringer kan være med på å kaste lys over hvordan religion kan og bør forstås. Jehovas vitner blir kategorisert for å være en markert dogmatisk og kollektivistisk bevegelse (Ringnes & Sødal, 2009, s. 24 og s. 38, Repstad, 2009, s. 56f.). Noe av faglitteraturen omtaler dem som en sekterisk bevegelse⁴, bl.a. på grunn av at de er kjennetegnet av en sterk gruppetilhørighet og sosial identitet (Ringnes & Ulland, 2014, s. 257, Repstad, 2009, s. 56f.). En kan derfor stille spørsmålsteget ved om et individ—og praksisorientert teoriperspektiv er det riktige valget i møte med denne type bevegelse. Jeg mener at dette også kan tale for å ta i bruk teoriapparatet. Kanskje kan en gjennom bruken oppdage noe nytt eller bryte opp i eksisterende kategorier, enten om Jehovas vitner eller i det teoretiske perspektivet som sådan? Kanskje kan funnene til og med gi noe tilbake til teorien? Perspektivet vil derfor inngå som en del av oppgavens teoretiske perspektiv. Før jeg redegjør nærmere for perspektivet, vil derimot oppgavens andre teoriperspektiv bli presentert. Dette perspektivet er knyttet til Robert Jacksons tredelte matrise.

2.2.1. Representativitet og Jacksons tredelte matrise

Det er knyttet store utfordringer til å definere og beskrive hva religion er (Andreasen, 2012, s. 47). Hvordan bør man beskrive og tilnærme seg religion og religiøst materiale slik at et mest

⁴ Sekt begrepet har blitt et negativt ladet begrep i dagligspråket og i mediene. Det brukes derimot også i følge Ringnes og Ulland om «*et beskrivende og mer verdinøytralt forskningsbegrep i typologier over ulike former for religiøse organisasjoner*» (Ringnes & Ulland, 2014, s. 257). Det er i denne forbindelse jeg også bruker og henviser til begrepet.

mulig virkelighetsnært bilde kan tegnes? Robert Jackson er en av dem som har jobbet mye med nettopp denne problematikken. Han er kritisk mot en for snever og institusjonalisert religions- og livssynsforståelse (Jackson, 1997, s.33), og har derfor sammen med sine forskerkolleger Eleanor Nesbitt og Judith Everington, utarbeidet «Den fortolkende tilnærmingen». Dette er en modell for hvordan presentere religiøst materiale (Jackson, 2012, s.85). Gjennom modellen tar Jackson sikte på å få frem at religioner ikke forekommer i et bestemt uttrykk. Den fortolkende tilnærmingen har tre viktige nøkkelpunkt ved seg. Disse er *representativitet*, *fortolkning* og *refleksivitet* (Jackson, 2012 s. 85). Jeg har i denne oppgaven valgt å konsentrere meg om Jacksons teoretiske problemstillinger innenfor representativitetsbegrepet, da jeg anser dette som mest relevant for oppgavens problemstilling. Jeg ønsker å ta i bruk den tredelte matrisen som Jackson her løfter frem, som et teoretisk perspektiv og metodisk verktøy for mitt empiriske materiale (se metode 3.1.).

Representativitet handler i den fortolkende metoden om hvordan religion blir presentert, f.eks. i media og i religiøs utdanning. Jackson er her kritisk mot en for snever og institusjonalisert religions- og livssynsforståelse hvor religion presenteres som en homogen og essensialistisk størrelse. Jackson tar ikke avstand fra religionsbegrepet eller det å se på religion som «et hele», men han ønsker å bevege seg bort fra et for snevert syn på hva religion er, slik at perspektivet på religion kan utvides (Jackson, 2012, s. 86). For å få til dette, oppmuntrer Jackson til å utforske forholdet i en tredelt matrise som han har utarbeidet. I denne matrisen presenterer han tre kategorier: individnivå, gruppenivå, og tradisjonsnivå. Jackson har i matrisen tatt utgangspunkt i Willfred C. Smiths todeling mellom «faith» og «tradition», men hvor Jackson modifierer nivåinndelingen ved også å inkludere betydningen av gruppe-medlemskap (Jackson, 1997, s. 64f.). Matrise kan sies å være et metodisk verktøy som går ut på å tolke religiøst liv gjennom å undersøke forholdet mellom individet, relevante grupper som individet tilhører og den videre religiøse tradisjonen (ibid, s. 66).

Individnivået handler om hvordan den religiøse beskriver ulike aspekter ved tradisjonen på et personlig og individuelt plan (Jackson, 1997, s. 67f.). Jackson løfter her frem den enkeltes unike historie. Han beskriver individperspektivet som et kompleks av tro, verdier og praksiser som individet over tid har formet. Jackson beskriver hvordan nivået kan løfte frem religionens menneskelige ansikt. Dette ansiktet forsøker forskeren å få tak i gjennom teknikker som f.eks. semi-strukturerte intervjuer (Jackson, 2004, s. 71). I denne oppgaven vil individnivået være knyttet til den enkeltes Jehovas vitners unike trosforståelse.

Gruppenivå inkluderer tverrkirkelige-, «sekterske-, etniske- og andre sosiale kategorier eller kombinasjoner av dem. Jacksons argument for å ta med dette nivået er at når en møter en person som tilhører en religion, så møter en ikke en som rett frem relaterer til en hel «cumulative tradition⁵». En kan møte noen, hvis tro er sterkt influert av oppfatninger og prioriteringer av en eller flere grupper, hevder Jackson. Disse gruppens agenda kan ha sterk påvirkning på personers transendente oppfatninger (Jackson, 1997, s. 64). Et eksempel på grupper i lys av mitt temafelt kan være en bestemt menighet innenfor Jehovas vitner eller familien en tilhører.

Tradisjonsnivået refererer til den religiøse tradisjonen mer generelt. På dette nivået samles gjerne alle manifestasjoner av religionen sammen til en mer generell beskrivelse av religionens kjernepunkter (Jackson, 1997, s. 66). Jackson refererer her ikke til noe en «har», men til et referansepunkt som kan brukes av en selv og andre for å plassere et individuelt religiøst virkelighetssyn i relasjon til andre (Jackson, 2004 s. 71). Dette nivået vil være knyttet til Jehovas vitner som en verdensomspennende trostradisjon.

Matrisen favoriserer verken det ene eller det andre nivået, men er opptatt av det hermeneutiske forholdet mellom dem (Jackson, 2012, s. 86). Dette vil si at selv om matrisen deler opp i ulike nivåer, betyr det ikke at nivåene er størrelser av statisk karakter. De influerer og står i et dynamisk forhold til hverandre. På grunn av dette forholdet, vil matrisen i større grad bidra til en mer representativt og virkelighetsnær fremstilling av religion, enn det mere tradisjonelle og konfesjonelle fremstillinger vil. Dette er nettopp fordi den gjennom nivåinndelingen forsøker å unngå generaliserte skjemaer som skaper en forventning om at alle medlemmer av en religiøs tradisjon deler samme tro, konsepter og måter å gjøre ting på (Jackson, 1997, s. 69). Hensikten er at matrisen kan være et bidrag til i større grad å inkludere forholdet mellom biter og helhet i religiøse tradisjoner, slik at bedre religiøs forståelse kan skapes (ibid, s.33).

Satt inn i en ny kontekst, vil Jacksons matrise i denne oppgaven brukes som et teoretisk perspektiv for å si noe om Jehovas vitners tro og praksis ut i fra min innsamlede empiri. Her

⁵ Begrepet kan oversettes med «hele tradisjonen» eller «den helhetlige tradisjonen». Jeg opplever likevel at en norsk oversettelse ikke strekker til for å få frem alt som ligger i det engelske uttrykket. «Cumulative tradition» vil derfor bli brukt som begrep videre i oppgaven.

vil nivåinndelingen brukes for å si noe om Jehovas vitner som tradisjon, gruppe (mine informanter) og evt. enkeltindivider innenfor denne gruppen. Jeg ønsker også å bruke matrisen til å kunne si noe om samsvaret mellom empirien og fremstillingen som gis i lærebokteksten. Som nevnt innledningsvis var en hypotese da jeg startet mitt forskningsprosjekt at lærebøker ofte gir en tradisjonsbasert fremstilling. I lys av Jackson vil en kunne argumentere for at dette kan redusere muligheten for å gi en sterkere og mer representativ fremstilling.

Robert Jackson kan sies å være en didaktisk og pedagogisk stemme som befinner seg innenfor en nyere trend innen religionsforskningen. Denne trenden omtales ofte som «Den kulturelle vendingen» og kan ses på som et paradigmeskifte innen studiet av religion. Vendingen innebærer et fokus bort fra og kritikk mot fastlåste forståelser om religion som en essensiell og statisk størrelse. Religion ses i større grad som et sosialt og kulturelt fenomen og som en prosess. Den er ikke kun knyttet til det institusjonelle. Hos mange religionsforskere har dette hatt sitt utslag i en sterkere individorientering og et større fokus på hvordan enkeltmennesker fremstiller og lever ut sin tro og praksis (Anker, Roos & Von der Lippe, 2014, s. 300). Jeg ønsker videre i teorikapittelet å trekke frem noen aktuelle stemmer i denne debatten, da det senere i oppgaven vil være interessant å se hvordan mitt empiriske materiale arter seg i lys av debatten.

2.2.2. En individ-, og praksisorientert tilnærming til religion

Nancy Ammerman (2007a og 2007b) er en av dem som argumenterer for at vi må utvide våre begreper og perspektiver når det kommer til å beskrive religion. Dette er fordi religion er større enn teologiske ideer og religiøse institusjoner, hevder hun. Gjennom å fokusere på folks hverdagspraksis, argumenterer hun for at religion aldri vil være én ting, hverken for individet eller for grupper. Hun reiser tesen om at religion er, og alltid vil være, plural (Ammerman, 2007a, s. 6). Ved å rette fokuset på hverdagslivet og menneskers praksis, vil en kunne se at religion ofte blir produsert og omformet på steder utenfor de eksisterende institusjonene. Å beskrive religion ut fra bestemte institusjonaliserte kategorier som medlemstall, riter og dogmatiske læresetninger, blir derfor i følge Ammerman for snevert hvis en ønsker å skape et tilstrekkelig bilde av hva religion er og hvordan den arter seg (Ammerman, 2007b, s. 223). Hun påpeker at en ikke skal ignorere religiøse tradisjoner og institusjoner, men at en også må ta i betraktning individets makt til å velge og hvilke konsekvenser dette kan ha for religionsuttrykket (Ammerman, 2007a, s.8). «Offisielle ideer» er ikke uviktige, men de er

mest interessante når de brukes av «uprofesjonelle» (ibid, s. 5). Beskrivelsen av individets valg og praksis, samt de sosiale mønstre som dette er forankret i, er derfor viktig for å beskrive det mellomrommet Ammerman argumenterer for at religion beveger seg i. Dette mellomrommet er mellom total forpliktelse og sekularisering (Ammerman, 2007b, s.219 og s. 221).

Også Meredith McGuire (2008) tar til ordet for en mer praksis- og individorientert tilnærming til religion. Hun argumenterer for at forskere må studere hvordan religion faktisk leves i folks hverdagsliv, og ikke bare slik det blir definert av religiøse organisasjoner (McGuire, 2008). Dette er fordi det ligger en stor makt i å være vinner av religionsdefinisjons-diskursen. McGuire sammenligner hva en forstår og anser som religion i dag sammenlignet med før reformasjonens tidsalder. Hun argumenter for at det forskere i dag anser som «ekte» religion og religiøse handlinger er resultater av sosial og historisk konstruksjon, f.eks. reformasjonsteologiske idealer som fremelsket tro høyere enn praksis (ibid, s.20f.). For å få til en mer nyansert religionsforståelse som ikke plasserer religion i et lukket rom, argumenterer derfor McGuire mfl. nå for at en må forske på religion som en integrert del av hverdagslivet til folk, og ikke først og fremst som et fenomen som er å finne hos prester og de med teologisk ekspertise (Gilhus & Mikaelsson, 2012, s. 11).

En økt individ- og praksisorientert tilnærming til religion vitner om at en vanskelig kan se på religion kun som en enhetlig størrelse som finnes der ute. Geir Afdal beskriver religion ikke kun som noe menneskene har, men også noe som de bruker i form av meningsladede biter og deler (Afdal, 2013, s.18). Meningen disse bitene og delene tillegges, vil aldri eksistere som noe gitt, men som noe som kontinuerlig må forhandles frem. Dette gjør religion til en mediert og bevegelig prosess, i følge Afdal (2013, s. 14ff). Mediering handler her om at det finnes noe «imellom» oss og det vi ønsker å erfare (ibid, s.143). I dette mellomleddet finner vi det Afdal betegner som kulturelle, meningsbærende verktøy, nemlig artefakter. Disse artefaktene er både bærere av en historisk og kulturell tillagt mening, samtidig som det pågår en kontinuerlig forhandling om hva denne meningen skal være. På bakgrunn av dette argumenterer han for at religion innebærer en form for kunnskaping og at religion er et stadig pågående prosjekt, en prosess (ibid, s. 144). Afdal retter fokuset på hvordan religion slik kan forstås som en internt overbevisende diskurs⁶, hvor ulike diskurser er vevd inn i våre egne.

⁶ Diskurs begrepet brukes på mange ulike måter. Her diskuterer jeg ikke diskurs begrepet i seg selv, men legger vekt på hvordan Afdal bruker det.

Religion er her noe som forhandles frem og noe som eksisterer historisk og sosialt. Motsatsen til denne forståelsen er den autorative diskurs. Her blir religion stående som en ferdig enhetlig pakkelse, og som noe som ikke kan settes i bevegelse, kun overføres. Dette er på grunn av den ytre autoritet som er knyttet til diskursen (ibid, s. 14f.)

Perspektivene som til nå har blitt presentert, retter oppmerksomheten mot hva religion er og hvordan den kan forstås. Perspektivene retter fokuset mot folks hverdagsliv og hvilke biter og deler som inngår i deres religiøse tro og praksis. Dette utgjør også bakgrunnen for mitt forskningsblikk.

2.2.3. En kritisk stemme

Noen forskere mener den nye trenden innenfor religionsforskningen har gått for langt. Pål Repstad (2003) er en av dem som kritiserer bildet av det fristilte individ som paradigmeskiftet er med på å tegne. Han er kritisk til tanken om at individet er fristilt og at det velger sitt eget livstolkingsunivers, enten ut fra egen nytte eller ut fra meningssøkende forhold. Repstad ønsker ikke å avvise totalt frukten av at det har skjedd et skifte fra en mer sosial determinisme og over til en aktørnær handlingsteori, men han er bekymret for at skiftet har beveget seg i retning fra den ene ytterlighet til den andre (Repstad, 2003, s. 54). Han trekker frem at nåtidens udifferensierte epokeperspektiv domineres så sterkt av tanken om det fristilte og individualistiske perspektiv, at individet fristilles helt fra sosiale bindinger, slik som klasse og oppvekstmiljø. Når individets religiøse karakter skal beskrives, savner Repstad at det i større grad også reflekteres over sosiale relasjoner og sosiale makt- og autoritetsforhold. Han tror debatten overdriver hvor fristilt individet er på grunn av at slike former er overrepresentert i vår egen nære sosiale kontekst. Repstad mener at mange relasjoner i dag er indirekte medierte, bl.a. sosialt. Han trekker i den forbindelse frem Mary Douglas «grid/group theory» og hvordan denne også kan anvendes på religion. Selv om dette er en skjematisk teori, applauderer Repstad den for iallfall å ha flere kategorier enn kun religiøs individualisme og at den plasserer religiøs individualisme inn i en videre kontekst. Han henviser til hvordan Douglas trekker frem at sosiale erfaringer i stor grad reflekterer folks livstolkninger, f.eks. de som innordner seg hierarkiske religiøse systemer. Disse vil i større grad fungere som en strengere motkultur til storsamfunnets hovedtrender, og de vil bruke mye tid på å drøfte hvor deres grenser her går, både dogmatisk og livsstilmessig (ibid, s.55-59). Maktrelasjonen og betydningen det organiserte religiøse liv fremdeles har, må derfor ikke undervurderes, mener Repstad. Han mener at det blir et spørsmål om metode, og at metodetriangulering i større grad

må inkluderes i forskningen. Hvis ikke kan en komme i fare for å overdramatisere forekomster i fenomenene vi studerer (ibid, s. 60ff.).

2.3. Oppsummering

I dette kapitlet startet jeg med å presentere tidligere forskning gjort innen avhandlingens temafelt. I tillegg har jeg gjort rede for og forklart hvordan Jacksons tredelte matrise vil bli brukt som teoretisk perspektiv og metodisk verktøy i oppgaven. Jeg har også presentert et praksis- og individorientert perspektiv på religion, samt en kritisk stemme imot det. Dette inngår også som del av oppgavens teoretiske perspektiv, og det vil bli brukt til å analysere og drøfte oppgavens empiriske materiale.

3.0. Metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for min forskningsmetode. På grunn av at lærebokanalysen utgjør en mindre del av forskningsmetoden, har jeg valgt å presentere de metodiske aspektene knyttet til dette under presentasjonen av lærebokanalysen i kapittel 4. Fremstillingen som gis i dette kapittelet vil derfor kun konsentrere seg om min bruk av fokusgruppeintervju som metode og analysen av materialet derfra. Jeg vil her starte med å gi en beskrivelse av og begrunnelse for mitt valg av metode, samt diskutere styrker og svakheter ved den. Jeg vil også redegjøre for utvalget mitt, intervjuguiden og min transkribering og analyse av intervjumaterialet. Videre vil jeg diskutere studiens reliabilitet og validitet, før jeg avslutter kapittelet med noen etiske refleksjoner.

3.1. Fokusgruppe intervju

Årsaken til at jeg valgte intervju som forskningsmetode, var at jeg ønsket å få en nærhet til Jehovas vitners livsverden og forstå hvordan de selv erfarer sin tro og praksis. Intervju som metode er med på å gi detaljerte og fyldige beskrivelser når en ønsker å forstå, beskrive eller gå i dybden på et fenomen (Johannesen, Tuft og Christoffersen, 2010, s.137). Gjennom å stille spørsmål og lytte til hva folk forteller, kan jeg som forsker på denne måten få innblikk i personers livsverden (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 19). Intervjuet jeg foretok var et semi-strukturert intervju. Denne typen intervju-struktur har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt, men hvor rekkefølgen på spørsmål og tema kan varieres underveis (Johannesen, Tuft og Christoffersen, 2010, s.137f.). Begrunnelsen for dette valget vil jeg komme nærmere tilbake til under Intervjuguide (4.3.)

Jeg har i min avhandling valgt å benytte meg av fokusgruppeintervju som metode.

Fokusgruppeintervju ligner på gruppeintervju ved at flere personer intervjues samtidig (Bryman, 2008, s.196). I fokusgruppeintervju legges det derimot større vekt på samspillet mellom intervjupersonene, enn på samspillet mellom intervjuer og informantene, i form av flere direkte spørsmål og svar (Halkier, 2010, s.9). Hovedfokuset med metoden er dermed ikke at deltakerne skal komme til enighet om spørsmålene som stilles, men å få frem (forskjellige) synspunkter om emne(ne) som presenteres for gruppen (Bryman, 2008, s.196). I mitt intervju var dette ønsket knyttet til deltakernes tro og praksis som Jehovas vitner.

Jeg valgte å utføre et fokusgruppeintervju av flere grunner. Etter å ha lest om Jacksons tredelte matrise, ønsket jeg både å få tilgang til et gruppeperspektiv og et individperspektiv. Dette er fordi Jacksons matrise vektlegger det personlige element ved religion og folks erfaringer (Jackson, 2012, s.86). Fokusgruppeintervjuet kan bidra til å få tilgang til dette. Halkier skriver at siden fokusgruppeintervju produserer empirisk data på gruppenivå, egner det seg godt til å skape data om sosiale gruppers samhandling, normer og tolkninger (Halkier, 2012, s. 135). På den måten kan fokusgruppen bidra til å få tilgang til hvordan deltakerne som gruppe forstår sin tro og praksis. I tillegg gir metoden deltakerne både mulighet til å argumentere med og mot hverandre og å åpne opp for personlige erfaringer og tanker i møte med de andre deltakerne. På denne måten åpnes det også opp for enkelt deltakernes individuelle perspektiver.

En konsekvens ved å velge fokusgruppeintervju kan være at jeg ikke kommer like i dybden i informantenes troserfaringer og trosopplevelser slik et enkeltintervju ville gjort. Halkier skriver at fokusgrupper er mindre egnet til å produsere data om individers livsverdener (2010, s. 13). Kanskje hadde flere forskjeller kommet frem hvis jeg hadde valgt å intervju informantene én og én? På den annen side ville jeg da heller ikke fått med dynamikken og gruppenivået som et fokusgruppeintervju fører med seg. Å dele trosperspektiver og troserfaringer kan i tillegg oppleves sensitivt og personlig. Som forsker står jeg også i en asymmetrisk maktposisjon overfor deltakerne. Jeg ønsket derfor å skape en opplevelse av trygghet hos mine informanter. Dette kan en gruppe være med på å skape gjennom å redusere maktposisjonen og gjøre det mindre sårbart å være alene. Bruken av fokusgrupper kan også bidra til å skape en synergieffekt som stimulerer til ideer, tanker og minner blant deltakerne. Dette er ikke mulig ved enkeltintervju. Deltakerne kan slik hjelpe hverandre med å tolke erfaringer og sette dem i perspektiv. På denne måten validerer gruppedeltakerne også hverandre. Deltakerne må være realistiske i det de sier fordi sine «frender» hører på (Brandth, 2002, s.155ff.). Dette kan derimot slå ut to veier. Positivt kan en få ærligere og mer realistiske svar fordi de vet at andre hører på og da ikke svarer det de skulle ønske om seg selv. En utfordring kan være at deltakerne svarer det de tror er allment akseptert, enten hos forskeren eller hos de andre deltakerne. Dette kan gå på bekostning av interessante perspektiver og erfaringer. En annen utfordring er at det kan oppstå polarisering eller at én tar ordet hele tiden (Halkier, 2010, s. 15). Jeg forsøkte å hindre dette gjennom bruk av åpne spørsmål, gjennom å skape trygge rammer og gjennom å informere om at hensikten med intervjuet ikke nødvendigvis var å være eller bli enige. Jeg opplevde derimot at dette ikke var et stort

problem hos mine informanter. Deltakerne bekreftet hverandre gjennom nikk, uttrykk som «ja» og «absolutt», og ved å utdype og eksemplifisere det de andre sa. I tillegg kjente mine informanter hverandre fra før, noe som trolig har vært med på å skape trygghet.

3.2. Utvalget

Deltakerne som deltok i min undersøkelse, var to gutter og to jenter. Disse er alle oppvokst og har vært Jehovas vitner hele livet, foruten én som har hatt en «pause» fra trossamfunnet. De var alle i tidlig tjuårene. I tillegg var alle pionerer, som vil si at de alle er aktive forkynnere. På grunn av tiden det tar å virke som pioner, hadde alle kun deltidsjobber ved siden av. Utvalget består med andre ord av personer som har gjort et aktivt valg og som lever helt i kjernen av trostradisjonen. For å sikre informantenes anonymitet, er de blitt gitt fiktive navn (Oda, Mia, Lars og Geir).

Strategisk utvelgelse av informanter er vanlig ved bruk av kvalitativ metode. Et slikt utvalg innebærer at forskeren velger ut de informantene som trengs, slik at nødvendig og relevant data blir samlet inn (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 106). Jeg valgte å gå for en strategisk utvelgelse i form av et homogent utvalg. Et homogent utvalg er *«personer med svært liten variasjon ut fra sentrale kjennetegn. Hensikten er her å avdekke felles og ulike erfaringer innenfor en relativt homogen gruppe»* (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 108). Jeg bestemte meg for å få tak i et utvalg, hvor felles for gruppen er at de alle er troende Jehovas vitner og at de er i noen lunde samme aldersgruppe. For å få til en god diskusjon, bør derimot gruppen også ha noen bruddegenskaper (Brandth, 2002, s. 161). Mitt ønske var derfor at utvalget skulle bestå av halvparten gutter og halvparten jenter, og evt. en variasjon i hvor lenge de har vært et Jehovas vitne.

På grunn av avhandlingens tidsbegrensning og omfang, valgte jeg kun å intervju fire Jehovas vitner. Dette antallet er stort nok til både å skape diskusjon og til å få frem (u)like perspektiver blant deltakerne. Samtidig gir det en sikkerhet tilfelle én blir nødt til å trekke seg. Å gå for fire deltakere er også hensiktsmessig i forhold til å holde oversikt som ordstyrer og til å gi alle deltakerne taletid. Siden jeg i min oppgave har presentert og fokusert på et religionsvitenskapelig perspektiv som har fokus på praksis og på ikke-ekspertenes religion, har jeg i mitt utvalg valgt en gruppe unge Jehovas vitner. Jehovas vitner har en hierarkisk struktur, hvor de «eldste» i menigheten står øverst. Mitt ønske var derfor ikke å gå til nettopp

«ekspertene», men å få tilgang til yngre perspektiver. Et yngre utvalg vil i tillegg ha et ferskere forhold til skolen og RLE faget. Alle deltakerne var i tillegg over 18 år, noe som gjorde at jeg slapp å få informert samtykke fra foreldrene.

Rekrutteringen av informantene foregikk gjennom en kontaktperson som jeg ble kjent med da jeg var i observasjonspraksis hos Jehovas vitner i høst. Jeg sendte henne en mail hvor jeg presenterte mitt forskningsprosjekt og mine kriterier for hvem jeg ønsket skulle delta. Hun sa det var lettest for henne å finne noen som ønsket å delta og be dem ta kontakt med meg. Dette resulterte i at jeg fikk mailadressen til fire stykker som ønsket å være med. Disse tok jeg kontakt med, sendte informasjonsskriv til og avtalte tid og sted for intervjuet. Rett før intervjuet viste det seg derimot at det hadde skjedd en misforståelse slik at en av informantene ikke hadde mulighet til å være med likevel. En av de andre informantene tok da initiativ og ordnet med en erstatter. Jeg vil komme tilbake til betydningen rekrutteringen og utvalget kan ha for forskningens resultat under Studiens validitet (3.7.2.)

3.3. Intervjuguiden

Før intervjuet fant sted, utarbeidet jeg, med støtte fra min veileder, en intervjuguide (se vedlegg 1). I utarbeidelsen av intervjuguiden gikk jeg for en abduktiv tilnærming. Dette vil si at jeg forsøkte å utarbeide spørsmål hvor noen var influert av teori og andre ikke. Teorien var her på bakgrunn av hvilke temaer som ble tatt opp i kapittelet om Jehovas vitner i «Det kristne Norge – en innføring i konfesjonskunnskap» (Sødal, 2002a) og på bakgrunn av teori fra det individ- og praksisorienterte teoriperspektivet som ble presentert i kapittel to. Dette var for at spørsmålene i størst grad skulle være i tråd med problemstillingen min.

Jeg valgte å utarbeide intervjuguiden ut fra hva som kjennetegner et semi-strukturert intervju. Dette resulterte i noen få åpne, og så langt det lot seg gjøre, ikke styrende spørsmål. Jeg valgte å gå for denne strukturen, fordi den åpner opp for dialog og utdypning, samt at den i mindre grad virker styrende for hvilke svar som gis av informantene. Dette er viktig når jeg ønsker å komme på innsiden og forstå informantgruppens egen tros- og praksisfremstilling. At strukturen er relativt åpen, gir også mulighet for å rette opp i misforståelser, samtidig som den sikrer at en holder seg innenfor tema. Når en følger en semi-strukturert intervjuguide, er det derimot en fare for at en kan miste tanker, temaer eller andre interessante synspunkter informantene har, men som en som forsker ikke har valgt å bevege seg inn på. Dette har jeg

forsøkt å sikre mot gjennom å legge til et «eventuelt» på slutten av intervjuguiden. Brandth skriver at det er viktig at fokusgruppeintervjuet ikke er av for privat karakter, da det ikke er anonymt for selve gruppen hvem som sier hva (2002, s. 146). Dette er et argument for å ha åpne spørsmål, fordi det hindrer deltakerne i å føle seg presset inn i konkrete spørsmål.

3.4. Gjennomføring av intervju

Mine informanter valgte selv å bli intervjuet i Rikets sal. Intervjuet ble avholdt på et av møterommene der. På forhånd hadde jeg sendt ut et skriv med invitasjon til intervjuundersøkelse, informasjon om forskningsprosjektet og samtykkeerklæring (se vedlegg 2).

Det er viktig å skape trygghet under et intervju (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 143). Jeg startet derfor intervjuet med å presentere meg selv og å informere informantene om hva et fokusgruppeintervju er. Her la jeg vekt på at det ikke finnes noen gale svar, at de ikke trenger å komme til enighet og at det er samtalen som er i fokus. Jeg lot deretter informantene skrive under på samtykke-erklæringsskjemaet. Informantene leverte ett til meg og fikk beholde ett selv, som bevis på at kontrakten var forpliktende begge veier. Jeg prøvde så langt det lot seg gjøre å stille spørsmålene fra intervjuguiden, men måtte noen ganger presisere eller gjenta spørsmålet jeg stilte. Jeg forsøkte å opptre lyttende og positiv, samtidig uten å virke ledende. Ønsket var at gode rammer og betingelser for kommunikasjonen kunne bli skapt. Ved behov stilte jeg oppfølgingsspørsmål.

Selve intervjuet tok 2 timer (inkludert en 10 minutters pause) og ble tatt opp med både båndopptaker og iPad (lydinnspeiling).

3.5. Transkribering av intervjuet

Intervjuet ble transkribert påfølgende dager etter intervjuet. Jeg transkriberte intervjuet ordrett, noe som resulterte i 44 sider med tekst (Times New Roman, str. 12, linjeavstand 1,5). I tillegg kommenterte jeg latter og bekreftelser fra de andre informantene. Pauser ble markert med

3.6. En fenomenologisk analyse

I analysen av mitt intervju gjennomførte jeg en fenomenologisk analyse (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 173). I en slik analyse er meningsinnholdet i datamaterialet forskerens fokus. Forskeren leser her datamaterialet fortolkende, med det ønsket at den dypere meningen med folks tanker slik kan forstås (ibid, s. 173). Dette var også mitt ønske. For å analysere meningsinnholdet, refererer Johannesen, Tufte og Christoffersen til fire hovedsteg (ibid, s. 173), steg jeg også benyttet meg av i min analyse.

Første steg i analysen bestod i at jeg foretok en meningsfortetting av det transkriberte intervjuet. Her laget jeg et skriv med sitater og utsagn som jeg mente var de mest sentrale. Videre foretok jeg en koding av dette materialet (ibid, s.173). Jeg brukte her ulike fargekoder for å markere temaer og sitater som jeg festet meg ved. Kodingen foregikk ved at jeg gikk igjennom materialet både med og uten «teoretiske briller». Jeg var her på jakt etter gjennomgående tendenser i materialet og meningsbærende elementer. Dette kommenterte jeg inn i den meningsfortettede teksten jeg hadde utarbeidet. Under tredje steg forsøkte jeg å samle kodene etter kategorier som de ulike kodene hadde til felles (Halkier, 2010, s. 88). Mønstrene jeg her kom frem til, sammenlignet jeg så i lys av lærebokteksten. Hva sier den om det samme, og hva tar informantene opp som læreboken ikke belyser? Dette så jeg også i lys av eksisterende forskning og teorier. Siste steg bestod av en sammenligning av det transkriberte intervjuet og det jeg hadde kommet frem til i analysen. Dette var for å forsikre meg om at det fremdeles var samsvar (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s.173f).

3.7. Studiens kvalitet

3.7.1. Studiens reliabilitet

Reliabilitet handler om i hvilken grad den gjennomførte studien kan sies å være pålitelig og nøyaktig (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 40). Her kan flere ledd i forskningsprosessen være utsatt for reliabilitetssvikt, f.eks. i transkriberingen og analysen av materialet. Dette kan være fordi forskerens forforståelse eller teoretiske briller har påvirket hva han eller hun leter etter (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 192). Selv om man som forsker ønsker å analysere datamaterialet så nøytralt og objektivt som mulig, vil dette derfor aldri være hundre prosent mulig i virkeligheten (Nilssen, 2012, s. 68). Jeg har lyttet til og gått igjennom det transkriberte intervjuet flere ganger. Da har jeg vært bevisst dette og forsøkt å ha en åpen tilnærming så langt det lar seg gjøre. Ved å presentere sitater fra intervjuet og

henvise til litteratur jeg har brukt i oppgaven, har jeg også forsøkt å sikre at leseren hele tiden kan være med på de konklusjonene som trekkes i oppgaven.

3.7.2. Studiens validitet

Validitet handler om å vurdere studiens gyldighet og om en måler det en faktisk har til hensikt å måle. En kan her skille mellom intern og ekstern validitet. Dette skillet omhandler i hvilken grad det er en troverdig sammenheng mellom fenomenet som undersøkes og datamaterialet en samler inn (intern), og i hvilken grad det kan sies å kunne overføres til liknende fenomener (ekstern) (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 230).

Studios interne validitet

Fordelen ved å ta i bruk en kontaktperson for å skaffe informanter, er at det kan være lettere for denne personen å få informanter til å delta på intervju. Det øker også sjansen for at en får med noen som er motiverte og engasjerte til å være med. Ulempen er derimot at jeg ikke vet hvem kontaktpersonen velger å utelukke og hvem hun velger å inkludere. Det samme gjelder informantene som tok initiativ til å finne en erstatter for den ene som ikke kunne bli med likevel. Resultatet ble at alle fire informantene var pionerer. Dette vil si at de har gått på pionerskole og bruker mye av sin tid til å forkynne om og argumentere for sin tro. Dette kan ha påvirkning på mine funn i form av mere samstemte svar hos informantene. Jeg konkluderte av denne grunn at utvalget trolig ble mer homogent enn jeg hadde planlagt. Dette kan anses som en kritikk til metoden fordi det kan gå på bekostning av mitt ønske om også å få tak i individperspektiver hos informantene. Jeg opplevde derimot dette som et større problem da jeg begynte med oppgaven enn etter hvert, fordi analysen også har avdekket at det er en del forskjeller. Dette gjorde at den gruppen jeg i utgangspunktet så på som veldig homogen, også viste seg å inneholde en del individuelle forskjeller. Samtidig var informantene også bekreftende overfor hverandres uttalelser og refererende til hva enkelte trakk frem. Dette har bidratt til at jeg opplever å ha fått tilgang til dem både som gruppe og individer. Det at mitt utvalg består av kun pionerer, øker også trolig sannsynligheten for at de har et bevisst og reflektert forhold til sin tro og praksis og at de kommer med ærlige svar.

At intervjuet og intervjuguiden min hadde en åpen og semi-strukturert struktur, bidrar til å forhindre ledende spørsmål som utelukker andre spontane ytringer. Dette blir viktig for den interne validiteten.

Det kunne virke som informantene mine noen ganger var opptatt av å finne ut hva jeg var på jakt etter av svar. Å svare det en tror er allment akseptert omtaler Halkier som sosial konformitet. Hun trekker dette frem som en fare ved bruk av fokusgruppeintervjuer (2010, s.15). Kanskje kan denne svakheten forsterkes ved bruk av åpne spørsmål? Jeg opplevde også noen ganger at informantene forsvarte sin tro, heller enn å beskrive den. Et eksempel på dette var da jeg spurte om hvilken rolle hjemmet hadde for dem, og den ene informanten la til: «*Det er ingenting hemmelig som skjer der hjemme, hehe*». Jeg forsøkte å komme forbi dette gjennom å påpeke at det ikke er noe som er riktig eller noe som er galt, at jeg var interessert i deres erfaringer og gjennom ikke å være verken over- eller uengasjert.

Mine informanter tilhører en lukket, religiøs gruppe (Ringnes & Sødal, 2009a, s.10). Det kan derfor diskuteres i hvilken grad jeg faktisk får tak i deres personlige meninger. Jeg har derimot valgt å gå for et gruppeintervju, fordi jeg er interessert i hvordan informantene som gruppe, fremstiller tro og praksis, og ikke nødvendigvis deres personlige meninger. Selv om det at informantene i stor grad var samstemte i sine svar kan være et uttrykk for sosial konformitet, opplevde jeg informantene som trygge på seg selv og på hverandre, og at dette var med på å gi ærlige svar.

Studiens eksterne validitet

Selv om ikke kvalitative metoder har til hensikt å generalisere sine funn, kan de være med på å si noe om interessante tendenser i landskapet. En kan derfor diskutere i hvilken grad materialet kan sies å ha en overføringsverdi (Johannesen, Tufte og Christoffersen, 2010, s. 230). Det at informantene mine var så samstemte, kan være et argument for at min studie kan overføres til andre grupper innenfor Jehovas vitner. På den annen side er materialet mitt lite, og jeg kan som nevnt til syvende og sist heller ikke være sikker på at svarene informantene har gitt, ikke påvirkes av den lukkede bevegelsen de tilhører. For å øke validiteten til sin studie, anbefales bl.a. metodetriangulering (ibid, s. 230). På grunn av oppgavens tidsbegrensning har det derimot ikke vært mulig for meg å foreta enkeltintervjuer eller observere om det informantene forteller faktisk samsvarer med det de gjør. I hovedsak vil denne studien derfor kun fortelle oss noe om hvordan en gruppe på fire unge Jehovas vitner fremstiller sin tro og praksis, og at dette nødvendigvis ikke gjelder for alle Jehovas vitner.

Min tanke var også i utgangspunktet at deltakerne skulle hatt undervisningsfaget RLE på ungdomsskolen. På grunn av alderen til informantene var det kun én av dem som hadde hatt et

år med RLE, mens resten tilhører det gamle undervisningsfaget KRL. Dette kan ha betydning for i hvilken grad informantenes erfaringer kan sies å være overførbare til RLE-faget.

3.8. Ethiske refleksjoner

På grunn av at data som inneholder personers trosopplysninger ses på som sensitive temaer, meldte jeg mitt forskningsprosjekt inn til NSD. Etter to uker fikk jeg klarsignal til å gjennomføre prosjektet og intervjuene (se vedlegg 3).

Forskningsintervju er ikke en likeverdig konversasjon, da det er forskeren som til syvende og sist kontrollerer og definerer hvilke temaer og spørsmål som tas opp (Kvale & Brinkmann, 2009, s.23). Dette kan skape et asymmetrisk maktforhold (ibid, s.52). Mitt forsøk på å forhindre dette var også noe av årsaken til at jeg valgte å gjennomføre et semi-strukturert intervju. Denne strukturen hindrer i større grad en styring av samtalen, og sørger gjennom åpne spørsmål at informantene ikke trenger å bevege seg inn på emner han eller hun ikke er komfortable med. Å skape trygghet og en god relasjon var som nevnt også noe jeg la vekt på under intervjuet.

Den sosiale relasjonen som oppstår i intervjuet, er også et etisk anliggende. Det skal være en balanse mellom intervjuerens ønske om å innhente informasjon og hvordan intervjupersonens integritet blir respektert (ibid, s.35). Dette berører både gjennomføringen av intervjuet, men også behandlingen av det materialet som intervjuet gir. For å ivareta informantenes integritet, sendte jeg derfor ut et informasjonsskriv til informantene i forkant av intervjuet (se vedlegg 2). Hensikten med dette var å gi informasjon og skape trygghet og juridiske rammer for informantene. I skrivet informerte jeg om min taushetsplikt, behandling av datamaterialet, deres rett til å trekke seg når som helst, samt sikringen av deres anonymitet. For å sikre informantenes anonymitet, har jeg i denne oppgaven benyttet meg av fiktive navn og ikke tatt med opplysninger som gjør det mulig for leseren å identifisere mine informanter. Informasjon om informantene og lydopptak fra intervjuet vil bli slettet når oppgaven er ferdigstilt. Før intervjuet ble gjennomført, skrev også alle deltakerne, inkludert meg selv, under på samtykkeerklæringskjemaet. Denne samtykkeerklæringen bekreftet at informantene var over 18 år og at data fra materialet kan bli brukt i oppgaven.

4.0. Presentasjon av empiri og analyse

I dette kapittelet vil det empiriske materialet fra fokusgruppeintervjuet og læreboken bli presentert, samt min analyse av det. Dette vil skje i form av en tredeling av kapittelet. I del én vil det empiriske materialet fra fokusgruppeintervjuet bli presentert og analysert. Som nevnt innledningsvis, har jeg valgt å la hovedvekten ligge på denne delen. Dette er fordi det er her mitt empiriske materiale er størst. I arbeidet med analysen har jeg kodet og kategorisert materialet gjennom en tett nærlesning. Her var det mye spennende som kom frem, men jeg har valgt ut det jeg anser som mest relevant for min problemstilling. Jeg kom her frem til åtte hovedkategorier: Å være et Jehovas vitne, Tro og praksis som livsstil, Motivasjon, Nærhet til Bibelen, Et mangfoldig fellesskap, Enhet og mangfold, Internett som ressurs og Erfaringer og tanker knyttet til RLE/KRL. Fremstillingen som gis i del én, vil være med utgangspunkt i kategoriene.

I del to vil jeg foreta en innholdsanalyse av kapittelet om Jehovas vitner i «Det kristne Norge: innføring i konfesjonskunnskap» (Sødal, 2002a). Denne analysen vil være kort, men danner likevel et nødvendig grunnlag for i del tre å kunne sammenligne hvordan læreboktekstens fremstilling samsvarer med informantenes fremstillinger av tro og praksis. Selv om ikke alt som presenteres i innholdsanalysen, vil bli gjenstand for sammenligning, er det likevel viktig å vite noe om den helhetlige presentasjonen.

I del tre vil jeg foreta en sammenligning mellom informantenes og læreboktekstens fremstillinger av tro og praksis. Dette er for å finne ut av hvordan lærebokteksten samsvarer med informantenes fremstillinger. Resultatet av sammenligningen vil drøftes nærmere i kapittel fem, i lys av teori fra kapittel to.

Del 1: Tro og praksis

4.1. Selve intervjuet

Materialet som presenteres og analyseres i det følgende, er transkriberinger av gruppeintervjuet med de fire informantene. De fire informantene (Oda, Geir, Mia og Lars) som deltok i intervjuet, var alle norske og i tidlig tjuårene. Samtlige var også pionerer. Det betyr at de bruker mye av sin tid på å gå ut og forkynne. De ble stilt ulike spørsmål om sin tro og praksis. Svarene på disse spørsmålene har jeg siden kodet og kategorisert. Jeg har valgt ut noen kategorier for å analysere materialet. Her har jeg lagt vekt på:

- Hva trer frem i fremstillingene informantene gir av tro og praksis?
- Er det forskjeller eller likheter i fremstillingene som gis?

Jeg opplevde at et gjennomgående trekk i intervjuet var at informantene beskrev troen og praksisen for det meste på et gruppenivå, gjennom å bruke beskrivelser som «vi», «troen vår» og «oss». De var også veldig samstemte i sine svar, i form av bekreftelser som «mhm», «ja», og «slik som du sa». Jeg opplevde aldri at det var uenighet i beskrivelsene som ble gitt. Selv om det var mye enighet, trakk informantene også inn litt ulike aspekter. På denne måten kommer det frem individuelle nyanser i materialet. Det er vanskelig å vite om dette er fordi de vektla ting forskjellig, eller om de ikke ville gjenta det samme som allerede var blitt sagt. At det er lite konfliktperspektiver, opplever jeg som et interessant aspekt i seg selv. Samstemmigheten kan være et resultat av at utvalget ble for homogent, men det kan også være et tegn på det forskere har sagt om at Jehovas vitner er en ganske dogmatisk og markert bevegelse (Ringnes & Sødal, 2009, s. 24 og s. 38).

4. 2. Å være et Jehovas vitne - *ikke bare noe man har i hjertet*

I intervjuet forteller informantene villig om hva de selv opplever som det viktigste ved å være et Jehovas vitne. Tilhørighet til organisasjonen påvirker hele livet, og de trekker frem ulike sider ved det å tilhøre Jehovas vitner. *«Det viktigste er jo for meg at jeg er med i en organisasjon som følger Bibelen. Det er veldig ekte for meg.. at Jehova er Gud. Og at han er en person. Og at han er min Far»*, sier Geir. Han legger med andre ord vekt både på organisasjonens forhold til Bibelen og sitt personlige forhold til Gud. Han snakker også om at dette er ekte. Selv om det ikke uttrykkes eksplisitt, er det mulig han ser dette opp mot en falskhet han ellers opplever i samfunnet eller i andre kristne trossamfunn.

Mia trekker frem at meningsaspektet er viktig for henne:

«Jeg syns Jehovas vitner går veldig grundig til verks (...) Og det at man kan få svar på spørsmål man har da, som gjør at man får en mening med livet i dag, og man forstår hvorfor vi er på jorda, eller hvordan vi kom til (...) Jeg føler at man har begrunnelser for det, og at man ikke bare... at det ikke bare er noe man har i hjertet på en måte da, men at man har undersøkt det litt og sånn».

Troen og praksisen fører til at livet oppleves meningsfullt. Hun fremhever også at innholdet er vel begrunnet. Hun viser derved at hun evaluerer og finner svarene Jehovas vitner gir som

grundigere og bedre enn hos andre. Det at troen ikke *bare* er i hjertet, kan være et uttrykk for en slags teoretisk fundert tro, i form av at troen også implementerer velbegrunnede svar fra Jehovas vitner. Det kan derfor se ut som det er et sterkere fokus på troens sannheter, enn troens mysterium, hos Mia. På den annen side kan det at hun går inn for å undersøke, også indikere nettopp et rom for undring.

Mias fremstilling samsvarer godt med Odas fremstilling: *«Jeg liker veldig godt at alle de store spørsmålene i livet.. at man finner svar på dem i Bibelen og at det er en... det er på en måte ordentlig dybde svar da, som på en måte du skjønner er riktig da»*. Oda og Mia synes grundigheten og svarene er viktige for dem som Jehovas vitner. Dette kan bety at svarene bidrar til en gjennomtenkt og overbevist tro. Lars har en noe annen fremstilling når han skal fortelle hva det er å være et vitne: *«Det er et stort privilegium å kunne få forsvare Jehovas navn, som er universets skaper. Det er helt fantastisk. Forsvare ham og så tenke på stridsspørsmål som skjedde helt i starten og velge side helt tydelig da. Det er veldig fint. Å være hans medarbeidere»*. Lars beskriver dermed rollen som mer aktiv. Gjennom å henvise til en krigsmetafor blir det å forsvare, velge side og å være en medarbeider en viktig betydning for Lars opplevelse av å være et Jehovas vitne. Jeg trekker her assosiasjoner til en Guds kriger, og kanskje er det også slik han forstår seg selv.

Jeg opplever ikke at informantene motsier hverandre når de beskriver rollen som Jehovas vitne, men de trekker, som vi har sett, inn litt ulike aspekter. Begge de mannlige medlemmene trekker inn Gud som person, enten i form av far eller som skaperen. De viser slik at det å være et Jehovas vitne handler om deres forhold til Gud. De kvinnelige medlemmene er mer opptatt av de eksistensielle sidene og fremhever at å være et Jehovas vitne gir svar på store spørsmål i livet. Det synes på den måten å være en kjønnsvariabel her, selv om dette også kan være tilfeldig. Selv om de kvinnelige medlemmene tar opp svar som viktig, er disse svarene derimot å finne i troen på Gud. På denne måten trekker de som gruppe, alle frem hvordan det å være et Jehovas vitne handler om forholdet til Jehova og hans sannheter. I neste avsnitt vil jeg derfor presentere og analysere hvordan troen på Jehova fremstilles av informantene.

4.2.1. Et personlig forhold til Gud

«Så står det i Jakob 4, 4⁷ at «nærmere Gud og han skal nærme seg dere» (...) Da viser det liksom at man faktisk kan ha et personlig forhold til Gud da» (Mia). Mia fremstiller troen på Jehova som et personlig trosforhold og noe som oppleves nært. At Jehova også nærmer seg henne, kan oppfattes som hun opplever at hun stadig kan bli bedre kjent med Jehova og lære mer om ham. Det kan også være et tegn på at hun opplever at ønsket om fellesskap er noe som går begge veier. På den måten blir troen på Jehova et gjensidig trosforhold. Mia trekker frem at dette er med på å gjøre troen virkelig for henne:

«Jeg føler at han er en person som, ja for jeg ser på han som en person da, hehe, men at han er virkelig og at han er sann at jeg kan fortelle ham alt jeg har på hjertet da. At hvis jeg er lei meg da, eller at det bare skjer et eller annet, så kan jeg snakke med ham eller bare fortelle alt til ham da. Og så svarer han meg i form av at jeg må lese og studere i Bibelen da».

Gjennom å gi Jehova en menneskelig form opplever hun han som mer virkelig. Kanskje bidrar gudsforestillingen av Jehova som person til å gjøre det lettere og mer forståelsesfullt for Mia å tro på ham og å være i relasjon til ham? Hun fremhever også at hun kan fortelle alt til Jehova. Dette kan bety at hun opplever Jehova som en gud hun kan være ærlig overfor og en gud som ikke har begrensninger for hva hun kan komme med. Det kan også indikere en forestilling av Gud som nær og som en som tåler å høre det hun har å fortelle. At hun kan prate med Jehova hvis hun er lei seg, kan bety at hun finner trøst hos ham. Hun synes slik å ha en tillitsfull relasjon til Jehova. Gud er en som alltid lytter til henne og tar følelsene hennes på alvor. Mia fremstiller med andre ord trosforholdet til Jehova som en dialogisk og nær relasjon.

«Jeg liker veldig godt den beskrivelsen av Far da, fordi det er noe vi kjenner til. For mange så kan nok, hvis man sier Gud da, så blir det veldig fjernt (...) Men hvis vi ser på Jehova som vår Far og vår Gud så blir han plutselig en person i stedet for» (Geir). Gjennom å ta i bruk en farsmetafor fremstiller Geir hvordan Jehova oppleves som noe kjent for ham og noe han kan relatere til begreper han kjenner til fra hverdagen sin. Som hos Mia kan fremstillingen kanskje være et uttrykk for at de har behov for å gjøre Jehova mer forståelig. Han snakker f.eks. om at det bidrar til at Gud forstås mindre fjern. Dette kan gå i retning av at han forstår Jehova som en tilstedeværende og nær gud. Kanskje kan man si at for både han og Mia synes

⁷ Geir retter det til Jakob 4,8

troen på Jehova som person og som far, å bidra til å gjøre troen mer virkelighetsnær og lettere å forstå. Selv om begge er opptatt av at det er personlig, kan det likevel oppfattes å være en kjønnsforskjell i fremstillingene. Gjennom å vektlegge opplevelsen av trøst og nærhet, går Mia lengre enn Geir i å beskrive Guds omsorg. Mens Geir bruker beskrivelsen Far, kan det i større grad synes å være et morsbilde som implisitt kommer frem hos Mia.

Oda forteller: *Han har jo skapt alt, så alt reflekterer jo igjennom ham. Han har jo skapt oss også i hans bilde*. Troen på Jehova som skaper påvirker hennes forståelse av verden og hva som er årsaken til alt liv på jorden. Troen bidrar med andre ord til å gi ontologiske svar. Dessuten viser hun i fremstillingen at troen på Jehova også sier noe om det å være et menneske. Dette kan indikere at troen på Jehova har betydning for hvordan hun oppfatter og ser på seg selv. Dette kan også ha betydning for hvordan hun ser på andre mennesker.

«*Han har alltid vært der*», sier Lars. Han fremhever at Jehova er en evig og uforgjengelig størrelse. Dette kan trolig ses i lys av Odas utsagn, nemlig at han synes å fremstille troen på Jehova i kontrast til alt annet liv som er skapt. Det kan også bety at han forstår Jehova som en tilstedeværende gud og en gud som ikke vil forsvinne. Kanskje skaper dette en opplevelse av Jehovas som en trofast gud?

Informantene trekker med andre ord frem litt ulike aspekter når de fremstiller troen på Jehova. Mia og Geir ser begge troen som virkelighetsnær og ekte. De kan begge sies å vektlegge troen på Jehova som et personlig trosforhold, selv om Mia går lengre i å beskrive nærhet og omsorg som aspekter i dette forholdet. Oda og Lars beskriver troen på Jehova ut fra mer historiske kategorier. Dette kan oppfattes som en noe mer teoretisk fremstilling. Oda trekker inn skapelsen, mens Lars taler om Jehovas evige eksistens. Oda påpeker også hva troen på Jehova betyr for menneskesynet deres. Selv om informantene trekker frem litt ulike aspekter, opplever jeg ikke at fremstillingene deres er motstridende eller i konflikt med hverandre, snarere komplementerende.

4.2.2. «Vi tror jo at Jehova og Jesus er to forskjellige»

Å være et Jehovas vitne handler også om å tro på Jehova og Jesus som forskjellige. «*Sånn i forhold til andre kristne da (...) vi tror jo at Jehova og Jesus er to forskjellige*» (Oda). Oda sammenligner Jehovas vitners tro i lys av hva andre kristne tror, og hun vektlegger at Jehovas vitner skiller seg ut. Trolig har hun her den kristne treenighetslæren i tankene og ønsker å få

frem at å være et Jehovas vitne ikke innebærer en tro på Jesus som Gud, slik læren er i mange andre kristne trossamfunn. Troen på Jesus inngår likevel som en viktig del av det å være et Jehovas vitne. Han har sentral plass, og jeg opplever dem som ivrige og entusiastiske i sine fremstillinger om ham. Tilslutt i dette delkapittelet vil derfor informantenes fremstillinger av troen på Jesus bli presentert.

«Det er han vi trenger for at vi skal kunne få et godt forhold til Gud og for framtidsutsiktene våre da. Jesus er veldig viktig for oss» (Mia). Mia synes å fremstille troen på Jesus som noe de er avhengige av. Hun beskriver ham som viktig for at de skal få et godt forhold til Gud, og hun viser på denne måten at hun evaluerer det å ha et godt forhold til Jehova som viktig. Samtidig setter hun også troen på Jesus og Jehova i en betydningsfull sammenheng. Hun beskriver i tillegg troen på Jesus som noe som ikke kun har betydning for livet hun lever nå, men også for fremtiden. På den måten setter hun også seg og sitt trosforhold til Jesus i en viktig sammenheng.

Mias fremstilling synes å gå overens med slik Oda beskriver Jesus: *«Guds sønn»* og *«Guds høyre hånd»*. Å være noens høyre hånd kan være et uttrykk for at Jesus står til disposisjon for Gud. At Jesus er Guds sønn, kan også være et uttrykk for et sterkt bånd mellom Jehova og Jesus. Både Mia og Oda synes derfor å fremstille hvordan Jesus står i en viktig og nær relasjon til Gud. Selv om Oda tidligere poengterer et skille mellom Jesus og Jehova, betyr det derimot ikke at jentene i sine beskrivelser fremstiller troen på Jesus og Jehova som to totalt adskilte størrelser. Selv om de er forskjellige, står de likevel i nær relasjon til hverandre.

«Så føler vi jo det veldig godt da, at en som faktisk vet hvordan det er å være menneske, skal være konge over mennesker. Og det gjør jo at vi blir veldig glad i ham», sier Geir. Han vektlegger her hva det skaper av følelser hos dem at Jesus har personlige erfaringer med å være menneske. Det er de menneskelige erfaringene til Jesus som gjør han ekstra egnet til å være konge. Muligens setter han Jesus i kontrast til kongefamilien som har vokst opp noe avskilt fra den vanlige mann. Kanskje gjør dette troen på Jesus til noe tryggere? Han snakker også om at de blir veldig glad i Jesus. Dette kan oppfattes som et uttrykk for at troen på Jesus er noe som berører dem personlig og sterkt.

«Så er det sann det står i Joh. 3, 16 da, at vi må vise tro på Jesus for å få evig liv» (Lars). Lars sitt utsagn kan forstås som en mer aktiv fremstilling av troen. Han setter Jesus i relasjon

til muligheten om å få evig liv og viser til at troen på Jesus i seg selv ikke er nok for å ta del i dette livet. Han snakker om at de må vise tro på Jesus. Her vektlegges trosaspektet som noe mer enn kun en indre tro, men også som en tro som er synlig for andre. Det kan i tillegg være et uttrykk for en mer aktiv tro, hvor det å vise tro uttrykkes gjennom ulike handlinger.

Kanskje har han som pioner forkynnelsen i tankene? Fremstillingen Lars gir, kan forstås som et uttrykk for at det eksisterer en nær sammenheng mellom tro og praksis.

Også i fremstillingen av troen på Jesus opplever jeg at informantene beskriver forskjellige aspekter. De to kvinnelige medlemmene vektlegger begge Jesu relasjon til Gud som viktig. Geir legger vekt på hvilke følelser troen skaper, mens Lars vektlegger et mer aktivt perspektiv ved troen på Jesus. Det er med andre ord litt ulike aspekter som nevnes.

4.3. «Det er en livsstil»

I intervjuet forteller informantene om hvordan tro og praksis i stor grad gjennomsyrrer hverdagen deres og hvordan de opplever at tro og praksis på denne måten utgjør en livsstil hos dem.

«Det er en måte å leve på. Det er ikke en sånn aktivitet som vi holder på med et par ganger i uka da som hobby, det er på en måte.. Alt baserer seg på det. Iallfall for meg vertfall. Alle valg man gjør i livet så må man ta det i betraktning, det man tror på. Det påvirker jo valg man gjør. Så det går først» (Geir).

Tro og praksis fungerer som en livsstil fordi det påvirker de valg Geir gjør i livet. Troen går først. Det kan bety at tro og praksis er noe han prioriterer og tar på alvor under alle livets forhold. På denne måten tildeler Geir tro og praksis en autorativ rolle i livet, i form av den sterke påvirkningskraft tro og praksis har for hvordan han velger å leve livet sitt. Det er ikke tilfeldig det han holder på med, men et bevisst valg hvor hele livet berøres. Han sier også når han snakker om Bibelen at: «Hver av oss plukker på en måte opp forskjellige ting da som hjelper oss i hverdagen». Han fremstiller med andre ord hvordan livsstilen ikke er en fastlåst måte å leve på, men at den vil kunne være forskjellig hos den enkelte i hverdagen. I tillegg snakker han om at troen fungerer som en hjelp, noe som kan indikere at han opplever at den gjør det lettere for ham å leve livet sitt. Under ett kan dette bety at han mener troen har noe å gi den enkelte, og at den ikke kommer i en ferdig og felles pakkelsning.

Mia trekker frem forkynnelsen som et viktig aspekt ved livsstilen. Hun beskriver at forberedelser og husbesøk tar mye tid «*så det blir jo en stor del av hverdagen da*». Hun opplever på denne måten tro og praksis som en livsstil fordi det fyller mye av tiden i hverdagen. At det blir en stor del av hverdagen, kan også tolkes som at hun inkluderer hverdagen som del av en religiøs praksis i seg selv.

Odas fremstilling samsvarer godt med det Geir hevder. Hun sier eksplisitt at det «*er på en måte en livsstil da*» og beskriver som Geir at dette er fordi tro og praksis påvirker hvordan de forholder seg til valg i livet. Oda utvider derimot fremstillingen:

«Jeg syns også Bibelen på en måte har formet oss da. For det er jo veldig mange gode råd om moral normer og hvordan man skal te seg med andre mennesker da... som oftest blir man jo ikke assosiert med de som er frekke og rappkjeftet eller kriminelle liksom. Da blir man jo litt fornøyd med at man på en måte vet at man underordner seg til en viss grad... At man lever etter det som er riktig på en måte».

Tro og praksis som livsstil er med på å forme Jehovas vitner som personer. Hun betrakter Bibelens råd og normer som idealer og retningslinjer for hvordan de bør leve livet og oppføre seg overfor andre mennesker. I tillegg setter hun Jehovas vitner som gruppe i kontrast til andre grupper og personer. Hun fremstiller med andre ord en etisk og moralsk side ved livsstilen, og at den bidrar til å gi dem som Jehovas vitner klare kjennetegn. Videre evaluerer hun levesettet som riktig, og at hun er fornøyd når hun klarer å underordne seg Jehovas vilje. Kanskje opplever hun at hun gjennom livsstilen tildeler Jehova en form for respekt og autoritet? Det kan også være at det ligger en stolthet hos Oda over livsstilen de har. At hun underordner, seg kan derimot være et uttrykk for at livsstilen ikke alltid er like enkel å følge, og at det derfor krever innsats å leve slik. Implisitt kan sitatet også tyde på at Oda erfarer at det eksisterer måter å leve livet på som hun ikke anser som like riktige og som hun forsøker å holde seg borte fra.

Lars knytter også god oppførsel og moral som karakteristikk ved dem som Jehovas vitner. «*Så egentlig hele tiden så skiller vi oss litt ut fra resten av verden kan man kanskje si*», forteller han. Han opplever at livsstilen deres er med på å skille dem ut fra andre. Fremstillingen hans kan være et samsvar med Odas opplevelse av at deres livsstil gir bestemte assosiasjoner om Jehovas vitner. Kanskje er opplevelsen av å skille seg ut et uttrykk for en slags gruppefølelse

hos Oda og Lars, og en fellesidentitet som de i sterkere grad knytter opp mot trossamfunnet de tilhører, kontra samfunnet de lever i.

Tro og praksis står med andre ord sentralt i hverdagen til alle informantene og det utgjør en livsstil hos dem. Fremstillingene kan bety at de ikke forstår tro og praksis som to størrelser som kun er knyttet til institusjon og bestemte ritualer, men at det også favner og berører hele livet. Det informantene beskriver, er interessant. De synes å bekrefte Ammermans argument om at religion er større enn teologiske ideer og religiøse institusjoner (Ammerman, 2007a, s. 6). Fremstillingene synes også å bekrefte hvordan Afdal beskriver religion, nemlig at det ikke kun er noe menneskene har, men også noe som de bruker (Afdal, 2013, s.18). Dette vil jeg drøfte nærmere i kapittel fem. Lars og Oda beskriver i tillegg hvordan livsstilen er med på å forme dem som personer og skille dem ut fra andre. De synes å synliggjøre en tett interaksjon mellom dem som individer og Jehovas vitner som gruppe. Tettheten mellom individ og gruppe er også noe Repstad (2003) ønsker å få frem i sin kritikk av det individorienterte perspektivet på religion. Han trekker frem Mary Douglas «grid/group theory», en teori som sier at de som innordner seg hierarkiske religiøse systemer i større grad vil fungere som en strengere motkultur til storsamfunnets hovedtrender. De vil bruke mye tid på å drøfte hvor deres egne grenser går her, både dogmatisk og livsstilmessig (Repstad, 2003, s.55-59). Når informantene fremstiller at de opplever at tro og praksis er med på å skille dem ut fra andre, kan en i lys av Repstad og Douglas si at deres tro og praksis er en del av en tett gruppeinteraksjon som får betydning for deres identitet og grensene de setter seg.

4.4. Motivasjon

Forkynnelse og bibelstudium er to praksiser som inngår som en viktig del av livsstilen informantene beskriver. Informantene forteller at de bruker mye av tiden sin på dette, og de oppleves både engasjerte og motiverte for det.

«For det første er jo at det er et bud fra Gud, han har sagt til oss at vi skal gjøre det. Men også fordi vi vil at andre mennesker skal få lov til å... Vi føler jo at det er noe viktig og noe vi har lyst til å dele med dem, og at vi kan gi løsninger på ting for dem da og at de kan få et bedre liv» (Mia).

Det kan oppfattes som at Mia vektlegger en todelt motivasjon for å gå ut og forkynne. For det første er det noe hun må, fordi det er et bud fra Gud. Forkynnelsen inngår med andre ord som en religiøs plikt. For det andre uttrykker Mia at det er noe hun selv har lyst til å gjøre. Dette

kan være et uttrykk for at hun også har en personlig motivasjon for å gå ut og forkynne. De to motivasjonene trenger derimot ikke å være motstridende. Budet fra Gud kan i seg selv skape en form for personlig motivasjon. Hun evaluerer videre at troen ikke bare er viktig for henne selv, men også for andre mennesker. Implisitt kan dette bety at troen gir svar på spørsmål hun erfarer at andre mennesker strever med og som gjør livene deres vanskeligere å leve. Kanskje ligger det i troen iplantet en omsorg for andre mennesker? Dette samsvarer i så tilfellet godt med Odas fremstilling: *«Det er på en måte det med at det er større lykke med det å gi enn det å få. Det er på en måte litt det man erfarer da, at vi blir veldig glad hvis vi finner noen som har lyst til å høre på det eller kanskje lyst til å bli med på møter..»*. Den personlige motivasjonen til å forkynne, og erfaringen av at praksisen er med på å gi noe tilbake til henne selv, vektlegges. Dette gjør at forkynnelsen vekker personlige følelser hos henne. Kanskje munner dette i, som hos Mia, at troen er med på å skape en slags omsorg for andre mennesker?

Geir trekker frem at ikke alle velger å være pionerer slik som dem: *«Blant oss velger jo folk forskjellig. Og det er det som er så fint med fri vilje da, det er jo selvfølgelig rom for det»*. Frivillighet er dermed et viktig aspekt ved forkynnelsen. Dette kan oppfattes som at han her forstår forkynnelsespraksisen som romslig, og at det finnes individuelle forskjeller innenfor hvor mye den enkelte velger å forkynne. Fordi folk velger forskjellig, kan dette bety at også Geir uttrykker at det finnes ulike personlige motivasjoner for hvor mye tid en velger å bruke på forkynnelsen. Det kan også bety at livsstilen vil få ulikt uttrykk hos den enkelte.

«Så trenger man jo Guds hjelp til å forstå visdommen fullt ut. Så derfor må vi ha med ham på laget også da, og be til ham rett og slett», sier Lars i forbindelse med informantenes beskrivelse av bibelstudium som praksis. Han vektlegger en sammenheng mellom bibelstudium og bønn til Gud. I begge deler synes det å ligge en personlig motivasjon bak, en motivasjon til å forstå, til å lære mer og til å tilnærme seg Gud. Sitatet kan også være et uttrykk for en ydmykhet i hans relasjon til Gud og som et uttrykk for at troen er avhengig av Gud.

Samlet får informantene frem deres motivasjon for å forkynne og å studere Bibelen. Jeg opplever at alle gir uttrykk for en form for personlig motivasjon til å praktisere dette. Det at informantene fremstiller forkynnelsen som et personlig valg, er et interessant aspekt. Selv om

praksisen ses på som sentral og som del av en religiøs plikt, er den også del av et personlig valg og noe som de gjør til sitt eget.

4.5. Bibelen – én sannhet

Informantene har mange tanker omkring hva Bibelen er og hva den betyr for dem. Bibelen har en sentral og viktig rolle, og informantene fremstiller sin tro og praksis som nært knyttet til Bibelens ord. «*Vi tror det er én sannhet, og den er i Guds ord da. Og det følger vi*», sier Lars. Han omtaler Bibelen som en kilde til sannheter og knytter sammen troen på sannheten og det å følge sannheten en tror på. Slik skaper Bibelen en viktig og nær relasjon mellom troen og praksisen. Lars vektlegger også at det ikke finnes flere sannheter, noe som kan være en implisitt opphøyelse av Bibelen. Det kan også være et uttrykk for at han opplever troen som ekte, og at andre religioner forstås som falske og uekte. Kanskje ser han det i sammenheng med hva samfunnet løfter frem av verdier og prioriteringer, men at dette ikke har samme sannhetsverdi for livet. I en slik sammenheng kan det indikere hvordan Lars ser på tro (religion) som viktig, og at mennesket i seg selv aldri vil kunne finne svarene på de store og viktige spørsmålene i livet. Hos Lars eksisterer disse svarene kun i troen på Guds ord. Han stiller på denne måten sin forståelse av det å være et menneske på søken etter svar i en avhengig relasjon til en ytre dimensjon (hos han forstått som Jehova og hans ord).

Lars sier også noe om hvordan han følger Bibelen: «*Ser litt på det som en bruksanvisning egentlig, i livet. For det er noe som vår skaper har skrevet til oss for at vi skal leve på en best mulig måte*». Han ser på den som en brukerveiledning for hvordan han velger å leve livet sitt. Han tillegger slik Bibelen en tillitsfull og autorativ rolle i livet gjennom en vilje til å følge de anvisningene som står der. Dette kan tyde på at han stoler på at den som har skapt ham, vet best. Dette kan videre være et uttrykk for at Bibelen skaper en relasjon mellom skaperen og det skapte. Han viser også at han evaluerer Bibelens råd for livsførsel som de beste, og at Bibelen dermed er en bok som har gode hensikter for menneskene. Sitatet forsterker i tillegg informantens beskrivelser av tro og praksis som en livsstil og hvordan troen i stor grad gjennomsyrrer hverdagen og livene deres.

«*Det er hans brev til oss da, hans ord. Han forteller hva han ønsker, hensikten med oss og jorden og alt. Og vi prøver å følge det som står der (...) For det er jo til det beste for oss, uansett om man føler at det er urettferdig der og da*» (Oda). Oda fremstiller Bibelen som et

brev fra Gud. Muligens kan dette indikere at hun oppfatter Bibelen som noe mer personlig enn «bare en bok». Hun henviser også til at Bibelen gir eksistensielle svar, og at dette er svar hun tar på alvor ved å prøve å følge det som står der. Slik gir hun uttrykk for en sammenheng mellom troen på Bibelens ord og hvilke praktiske konsekvenser disse ordene får. Dessuten viser hun at hun evaluerer ordene som står der som til det beste for dem, selv om hun også trekker frem at det kan føles urettferdig noen ganger. Kanskje er fremstillingen et uttrykk for at Oda ikke alltid synes det er like enkelt å være enig i Bibelens ord eller å praktisere det som står der? Eller kanskje at det noen ganger oppstår en slags spenning mellom livet og Bibelen? Til sammen kan fremstillingen oppfattes som at det eksisterer et nært forhold mellom troen på Bibelens ord og å følge disse ordene rent praktisk.

Geir trekker frem en annen side ved Bibelen: «*Hvis vi står overfor et valg og lurer på: Ja, hva skal jeg gjøre nå? Så blir jo på en måte første spørsmålet: Hva sier Bibelen?*» Han vektlegger Bibelens rådgivende funksjon og fremstiller den som en resurs når han er rådvill. Han viser også at han prioriterer Bibelen fremfor andre måter å finne svar på valg i livet. Han gir slik uttrykk for at han vektlegger Bibelens ord tungt og at han har tillitt til det som står der. På den ene siden tyder det derfor på at han tillegger Bibelen autoritet over livet, samtidig som det også kan synes som han tillegger den en hjelpende rolle. Trolig er begge rollene aktuelle.

«*Vi vet jo at den er skrevet av mennesker, men han brukte dem som redskap da*⁸. *Det er ikke en privat tydning, det er liksom Guds ord da*», sier Mia. Gjennom å henvise til en sekretærmetafor viser hun at hun både evaluerer Bibelen som sann, ekte og troverdig. Hun viser også hvordan hun opplever at Gud kan bruke mennesker som sitt redskap.

Alle informantene fremstiller Bibelen som Guds ord, men de trekker som vi har sett frem litt ulike betydninger dette har for tro og praksis. En fellesnevner synes likevel å være at de alle setter tro og praksis i en nær relasjon til Bibelen og dens ord, og at dette igjen er noe som har betydning for hvordan de lever livet sitt. Videre kan dette indikere at det eksisterer en sterk sammenheng mellom tro og praksis. Selv om relasjonen til Bibelen er sterk, synes det på Oda og Geir å være vanskelig noen ganger å praktisere eller å forstå Bibelens ord.

⁸ Hun henviser til 2 Peter 1, 20 og forklarer hvordan bibelverset viser at menneskene har blitt brukt som «sekretærer», fordi: «mennesket talte ord fra Gud mens de ble båret av sted av hellig ånd». På den måten har Gud brukt sin virksomme kraft til å overføre tanker til menneskene som skrev for ham.

4.6. «Vi er et folk»

Under intervjuet forteller informantene hvordan de opplever at deres tro og praksis er del av et stort tros- og praksisfellesskap. Denne tilhørigheten synes å være viktig og essensiell hos informantene, og de fremstiller ulike aspekter ved fellesskapet. «*Når vi kommer sammen her i Rikets Sal, da er vi alltid i et trosfellesskap. Vi er sammen, kommer sammen, og det er jo noe vi følger som står i Bibelen at vi skal komme sammen for å oppmuntre hverandre*», forteller Geir. Han gir uttrykk for at trosfellesskap både er et sosialt fellesskap, men også en bibelsk praksis. Dette kan bety at han ser på det som viktig og riktig. Gjennom å oppmuntre hverandre får kanskje de troende slik styrken de trenger for å tro. Muligens forstår Geir på denne måten menigheten som trosstyrkende? Selv om informantene synes å tillegge hverdagslivet en sentral plass, og at tro og praksis på den måten beveger seg utover institusjon og ritualer, virker allikevel institusjon slik å ha en sentral plass.

Fellesskapet er ikke avgrenset til Riktes sal:

«Vi skal ikke på en måte se på landegrenser, vi er et folk (...) Vi ser jo på hverandre som familie og kaller hverandre brødre og søstre, uansett alder og kjønn, og da blir det jo sånn at alltid hvis du drar et sted så har du alltid noen å gå til hvis det skulle skjedd deg noe da» (Oda).

Tros- og praksisfellesskapet er globalt. Jehovas vitner er et folk, og Oda synes å oppleve en tilhørighet til Jehovas vitner verden over. Gjennom å henvise til en familiemetafor erfarer hun at det å være del av trossamfunnet alltid gir henne et sted å komme til. Dette kan indikere at hun opplever båndet til hele trossamfunnet som sterkt, og at hun i tillegg knytter en trygghetsfølelse til det å være et Jehovas vitne. Det kan også bety at hun opplever Jehovas vitner som hjelpsomme og imøtekommende, og at hun opplever å bli ivaretatt av hele trossamfunnet, ikke kun menigheten hun tilhører. Kanskje opplever hun trossamfunnet som en utstrekning av Gud? Under ett kan Odas sitat være et uttrykk for at trostradisjonen som helhet har en viktig plass og rolle.

«Når du reiser og så møter du Jehovas vitner der og så tror de på akkurat det samme, de har akkurat det samme Vaktårnet og Våkn Opp! Det samme opplegget på møtene. Det er liksom veldig gøy da når du kommer dit og så møter du de og så føler du med en gang nesten at man kjenner dem fordi man har så mye tilfelles da (...)» (Mia).

Både Mia og Oda fremhever et globalt fellesskap. Mia fremstiller dette fellesskapet som kjennetegnet av stor likhet både i tro og praksis. Dette bidrar igjen til at hun føler en relasjon til andre Jehovas vitner hun egentlig ikke kjenner og at dette styrker båndet mellom dem. Hun sier at: *«Det er koselig å se at man er fler da. Som vi snakket litt om i stad om at vi kanskje er litt annerledes enn andre og da er det litt godt å være sammen med litt folk som har de samme synene på ting da»*. Hun fremstiller at fellesskapet får en sosial betydning. Fordi hun opplever at tro og praksis er med på å skille dem ut fra omverden, forstår jeg det som at hun erfarer fellesskapet med likesinnede som ekstra viktig for henne. De har noe felles, og hun erfarer det positivt. Kanskje er det også et uttrykk for at hun erfarer at det kan være vanskelig å oppleve det samme sosiale fellesskapet med folk utenfor Jehovas vitner? Muligens bidrar forskjellene på den måten til å gjøre båndene til Jehovas vitner ekstra sterke. Mias utsagn kan slik sies å være med på å underbygge betydningen Jehovas vitner som gruppe, har.

Lars sin fremstilling samsvarer med Geir og Odas forståelse: *«Det styrker jo troen å se det brorskapet, og at det er så unikt. Det er jo så uvanlig»*. Han forstår samholdet som trosstyrkende. Bruken av metaforen «brorskap» kan oppfattes som at han erfarer fellesskapet hos Jehovas vitner som veldig sterkt. Selv om han bruker en metafor, fremstiller han det likevel som en synlig størrelse. Han evaluerer videre fellesskapet som unikt og uvanlig. Kanskje forstår han Jehovas vitners fellesskap som et ekstraordinært kjennetegn ved deres tro og praksis, og at det i tillegg er noe han er stolt over å være en del av?

Informantene får samlet frem forskjellige aspekter og nyanser i sine fremstillinger. Jehovas vitner er både et lokalt og globalt fellesskap. Her er bruken av familien som metafor, fremtredende. Det kan derfor virke som informantene fremstiller tro og praksis som del av et mangfoldig og sterkt fellesskap som strekker seg over flere plan. Dette fellesskapet synes hos gruppen å ha en viktig betydning, både som trosstyrkende og sosial størrelse. Det kan også bety at informantene har en sterk tilknytning til hele trossamfunnet som størrelse og ikke kun menigheten de tilhører. Dette er interessant, da Jackson sier at en sjelden vil møte en som rett frem relaterer til en hel «cumulative tradition» (Jackson, 1997, s. 64). Dette er noe jeg vil drøfte nærmere i kapittel fem.

4.7. «Vi har et utrolig mangfold, men alle tror på det samme»

I intervjuet diskuterer informantene ulike aspekter ved hvorvidt de opplever deres tro og praksis som del av et mangfoldig trossamfunn. På den ene siden fremstiller informantene Jehovas vitner som et mangfoldig trossamfunn. Geir sier: *«Jeg tror ikke du finner en religion med større mangfold enn oss (...) At det er alle slags mennesker fra alle land i verden»*. Han knytter med andre ord begrepet mangfold til nasjonal tilhørighet, i form av en verdens utstrakt beboelse av Jehovas vitner. Dette gjør at han også evaluerer trossamfunnet som det mest mangfoldige i verden. Jeg forstår det som at han ikke tolker dette som noe negativt, men heller noe som han synes å være stolt over at er tilfelle.

Mia sier at en vil finne et Jehovas vitne fra *«alle sånne sosiale ting»* og Lars trekker frem narkomane som et eksempel. Begge to viser hvordan de knytter forståelsen av mangfold til sosial tilhørighet og klasse. Hos begge gir dette belegg for å fremstille Jehovas vitner som et mangfoldig trossamfunn. *«Vi gjør ikke forskjell på folk liksom»*, sier Oda. Fremstillingen til både Mia, Lars og Oda kan være en indikator på at de opplever Jehovas vitner som et inkluderende trossamfunn. At trossamfunnet ikke forskjellsbehandler mennesker kan også indikere at de synes trossamfunnet behandler folk likeverdig, og at de på denne måten forstår Jehovas vitner som rettferdige. Selv om de ikke uttrykker det eksplisitt, kan det være de ser dette opp mot klasseskiller og rasisme som de opplever som eksisterende i samfunnet. Kanskje oppfatter de Jehovas vitner som mer inkluderende og mindre fordomsfulle enn andre personer i samfunnet eller samfunnets verdsett generelt?

4.7.1. «Det er veldig fokus på at det skal være likt»

Selv om informantene opplever Jehovas vitner som mangfoldig i form av kultur og språk, vektlegger de på den annen side Jehovas vitner som et svært enhetlig trossamfunn. Dette er fordi informantene fremstiller tro og praksis som veldig likt verden over. *«Når du reiser og så møter du Jehovas vitner der og så tror de på akkurat det samme, de har akkurat det samme Vaktårnet og Våkn Opp! Det samme opplegget på møtene»* (Mia). Mia kjenner seg igjen i det uttrykket tro og praksis har andre steder i verden. Geir legger til: *«Det er veldig fokus på at det skal være likt (...) Det er det som er litt unikt igjen da. At ja, vi har et utrolig mangfold, men alle tror på det samme. Det er ikke mangfold i troen. Alt er likt over hele jorden»*. Både Mia og Geir fremhever at enighet og likhet i tro og praksis er et kjennetegn ved Jehovas vitner. Geir trekker i tillegg frem at det er veldig fokus på at det skal være likt. Jeg forstår

dette som at han evaluerer likhet som noe viktig, i tillegg til at han viser at det ikke er tilfeldigheter som skaper likheten. Det er noe de som fellesskap er opptatt av og fokuserte på. Fokuset på likhet kan forstås som et uttrykk for at dogmer og felles læresetninger er viktig. Geir evaluerer mangfold, i form av ulike kulturer og språk, og likhet i tro og praksis, som unikt ved Jehovas vitner. Han synes videre å ha svaret på hvordan mangfold og likhet kan gå overens: *«Vi er sånn; velkommen til alle mennesker, dvs. alle kulturer, alle ja. Sånne ting da. Men det som er felles er prinsippene og normene, og det er basert på Bibelen, som er Guds ord. Og det blir på en måte de viktige tingene»*. Han legger vekt på å inkludere mangfoldet, samtidig som han evaluerer Guds ord og prinsipper som stående over mangfoldet. Gjennom å henvise til felles prinsipper, beskriver Geir at det ikke blir konflikt mellom tro og praksis og ulike kulturer og språk. Dette kan peke på at Bibelens prinsipper og normer skaper bro mellom likhet i tro og praksis og mangfold i kultur og språk.

4.7.2. Fra felles til personlig

«Vi må hele tiden følge med på hva de tror på, mens jeg er veldig opptatt av at jeg vil også forstå hvorfor de sier det sånn, slik at jeg kan tro det selv» (Oda). Selv om det er likt, beskriver Oda hvordan den personlige trosforståelsen også er viktig for henne. Hun sier hun er opptatt av å forstå, noe som kan oppfattes som et ønske om en selvstendig trosforståelse. Det kan også være et ønske om at troen skal føles ekte og troverdig for henne. På den annen side vektlegger Oda også hvordan hun er opptatt av at hennes trosoverbevisninger skal samsvare med fellesskapet. Til sammen kan dette være et uttrykk for at det er viktig for Oda å legitimere den kollektive tro inn i hennes individuelle trosforståelse. Fremstillingen synes slik å synliggjøre et sterkt forhold mellom hvordan hun forstår troen individuelt og mere generelle trosforestillinger knyttet til den fortolkningen og fremstillingen som trossamfunnet presenterer. Dette kan bety at dogmene er viktige, samtidig som hun også ønsker å integrere dem som en del av en personlig trosforståelse. Fremstillingen Oda gir, kan derfor også tolkes som et uttrykk for at troen ikke er noe som er gitt en gang for alle, men at den er et stadig pågående prosjekt.

Igjen ser vi at informantene ikke er uenige når de diskuterer, men de supplerer og nyanserer hverandre i sine fremstillinger. Gjennom å moderere hverandre synliggjør de slik en spenning i fremstillingen. På den ene siden synes alle informantene å fremstille Jehovas vitner som et mangfoldig trossamfunn fordi det inneholder troende fra ulike etnisiteter, kulturer og sosiale lag i samfunnet. På den annen side fremstiller de trossamfunnet som enhetlig fordi

informantene erfarer tro og praksis som svært lik verden over, og at det er fokus på at det skal være likt. Dette er et interessant aspekt, da Jackson løfter frem sin matrise som et viktig redskap for å unngå at religion fremstilles i form av generaliserte skjemaer. En slik generalisert fremstilling vil i følge Jackson kunne skape en forventning om at alle medlemmer av en religiøs tradisjon deler samme tro, konsepter og måter å gjøre ting på (Jackson, 1997, s. 69). Informantenes vektlegging av tro og praksis som enhetlig verden over, synes derimot å gå imot Jacksons argument om at en slik enhetlig forventning ikke eksisterer.

Videre har vi sett at, selv om informantene beskriver trossamfunnet og enhetlig og mangfoldig på en gang, opplever de ikke disse aspektene som uforenelige. Dette er fordi Bibelens prinsipper kan sies å bygge bro mellom dem. I tillegg har vi sett at Oda mener lik tro ikke går på bekostning av viktigheten av å ha en personlig trosforståelse. Hun ønsker å følge med og å forstå det selv. Odas beskrivelse kan synliggjøre det Afdal skriver om at religion innebærer en form for kunnskaping og at religion er en stadig pågående prosess (2013, s. 144). Samtidig ønsker hun å forstå og tro det som allerede er bestemt. På den måten kan en kanskje si at hun fremstiller troen som noe statisk og bevegelig på en gang. Odas sitat er også interessant fordi hun i tillegg synes å synliggjøre det Repstad (2003) omtaler som et maktperspektiv. Dette ønsker jeg å drøfte nærmere i kapittel fem.

4.8. Internett som ressurs

I intervjuet forteller informantene hvordan Internett har blitt en viktig ressurs for både tro og praksis. Informantene trekker med stolthet frem hjemmesiden deres jw.org, et eget nettbibliotek, en egen broadcasting kanal og VOL (Watch Tower Online). «*Hvis du går og lurert litt på hva Bibelen sier, så kan vi søke og finne svar der*», sier Mia. Det kan oppfattes som at hun opplever internettsidene deres som trossstyrkende, fordi dette er et sted hvor hun kan finne svar. Slik gir hun også uttrykk for at hun hele tiden kan utvide sin trosforståelse.

Lars oppsummerer betydningen hjemmesiden deres har: «*Det er et hjelpemiddel til personlig studium, til møte og i tjenesten mens du forkynner. Så bruker en f.eks. iPaden og viser filmer masse på den ute og i tjenesten*». Det virker som han både opplever internettsidene deres som en ressurs for troen, slik også Mia uttrykker det, og for praksisen. Jeg forstår det som at informantene opplever at Internett som et verktøy kan fungere som et medierende mellomledd mellom dem og troen på Jehova. Dette er fordi Afdal beskriver at mediering handler om at det

finnes noe «imellom» oss og det vi ønsker å erfare. Han beskriver artefakter som dette «imellom», og at artefaktene er verktøy som hjelper oss å nå det vi ønsker å erfare (Afdal, 2013, s.143). Ut fra Lars' sitat kan de ulike internettsidene deres forstås som et slikt medierende redskap for tro og praksis.

4.9. Erfaringer og tanker knyttet til KRL/RLE

Det viser seg at mine informanter kun har erfaringer fra det tidligere undervisningsfaget i skolen, KRL, foruten én som gikk på skolen i overgangsfasen fra KRL til RLE. Alle informantene synes derimot å ilegge KRL/RLE-faget en nytteverdi, bl.a. som en ressurs når de skal møte nye mennesker når de er ute og forkynner. Informantene beskriver også faget som en mulighet til å snakke om sin egen tro og å lære klassen sin om trossamfunnet. Mia trekker frem religionsrefleksjon som viktig for henne: «*Jeg husker at jeg synes det var veldig fin, for da fikk du også se at andre, altså, høre andre ungdommer tenke også*».

Et interessant moment er at ingen av informantene har negative erfaringer med selve KRL/RLE-faget. To av informantene har derimot hatt negative opplevelser med enkelte lærere på skolen. Mia beskriver en opplevelse med det hun erfarte som en fordomsfull sensor, mens Oda beskriver en episode fra en musikktime hvor hun ikke møtte forståelse fra læreren. Hun ønsket ikke å være med å synge julesanger sammen med klassen, men fikk beskjeden fra læreren at hun måtte enten synge eller gå ut på gangen. «*Og da var det litt sånn: Okay..? Jeg går på gangen jeg..*» (Oda). Både Mia og Odas historier kan begge indikere at lærerne manglet kunnskaper om elevenes trostradisjoner.

Alle informantene har forslag til hva de synes er viktig å ha med i en lærebok om Jehovas vitner. Informantenes refleksjoner er av interesse, da de også kan sies å gi et inntrykk av hvordan de fremstiller sin tro og praksis. Lars mener det er viktig å få frem grunnleggende lære og hva Jehovas navn betyr. Mia ønsker at en lærebok skal fokusere på bruken av Bibelen, og at den gjerne kan sitere Bibelen i sin tekst om dem. Oda på sin side er opptatt av å få med hva som skiller dem fra andre religioner. Geir sammenligner sitt ønske for en lærebok med det som står om dem på hjemmesiden deres: «*Det står veldig fint der da. Det står veldig kort og greit.. Hva tror vi på, hvem vi er, ja, hva er greia*». Han evaluerer med andre ord hjemmesiden deres som en god og kunnskapsrik kilde om Jehovas vitners tro og praksis. En fellesnevner er at gruppen synes å være opptatt av at det gis riktig og virkelighetsnær

informasjon om trostradisjonen. Alles fremstillinger kan i tillegg sies å ligge på et tradisjonsnivå. Dette er fordi alle trekker frem grunnleggende kjernepunkter og hva som kjennetegner dem som trostradisjon, som viktig.

Videre er informantene positive til at det legges opp til at elevene selv skal innhente informasjon om trossamfunnet. De synes enige om at dette i større grad gir rom for å få riktig og troverdig informasjon om trostradisjonen. Mia mener at det derimot er viktig at elevene er kildekritiske. Lars presiserer at dette ikke kun gjelder om dem, men at det er viktig når det kommer til innhenting av informasjon om alle religioner. Her ble igjen hjemmesiden deres nevnt som en viktig kilde.

Del 2: Innholdsanalyse

Fra å se på informantenes fremstillinger i fokusgruppeintervjuet, vil jeg i denne delen gå over til å foreta en kvalitativ innholdsanalyse av en læreboktekst om Jehovas vitner.

Lærebokteksten er et kapittel i boken «Det kristne Norge: Innføring i konfesjonskunnskap» (Sødal, 2002a, s. 308-321). På grunn av at lærebokanalysen⁹ utgjør en mindre del av min avhandling, har jeg valgt å presentere de metodiske aspektene knyttet til analysen her, og ikke i metodekapittelet (3.0)

4.10. Kvalitativ innholdsanalyse

I følge Grønmo kan kvalitativ innholdsanalyse i prinsippet gjennomføres på alle typer dokumenter (Grønmo, 2004, s.188). Selv om innholdsanalyse i første rekke har blitt anvendt innenfor kvantitativ forskning for å kvantifisere forekomsten av visse fenomener i tekst, kan innholdsanalyse også anvendes bredere (Boréus og Bergström, 2012, s.50). En kan her finne relevant informasjon om de forhold en studerer gjennom en systematisk gjennomgang av dokumentet (Grønmo, 2004, s.188). Dette fordrer en avgrensning og presisering av fenomenet en forsker på, slik at det blir tydelig hva forskningen skal kaste lys over (Skrunes, 2010, s.18). I min analyse vil det være det eksplisitte kunnskapsinnholdet i lærebokteksten som står i fokus. Mitt fokus er med andre ord ikke å si noe om eller avsløre forfatterens intensjoner bak innholdet. Det jeg ønsker, er å finne ut hvordan Jehovas vitners tro og praksis fremstilles i lærebokteksten. Som nevnt, var en hypotese da jeg startet mitt forskningsprosjekt, at

⁹ Selv om begrepet «lærebokanalyse» kan tyde på en beskrivelse av hele boken, vil min bruk av begrepet henviser til kapittelet om Jehovas vitner i «Det kristne Norge – innføring i konfesjonskunnskap»

læreboktekster ofte befinner seg på et tradisjonsnivå. I teksten jeg tar utgangspunkt i, vil et slikt tradisjonsnivå innebærer at alle manifestasjoner av trossamfunnet samles sammen til en mer generell beskrivelse av dets kjernepunkter, og at mere individuelle eller grupperiske manifestasjoner ikke synliggjøres (Jackson, 1997, s. 66). I analysen har jeg derfor fokusert på hva som tas med av informasjon og hvilke manifestasjoner av trossamfunnet som innholdet kan sies å synliggjøre. Analysen kan på den måten ikke sies å være omfattende, men jeg er interessert i innholdet for å kunne si noe om samsvaret mellom intervjuet og lærebokteksten. Hele lærebokteksten vil derfor være gjenstand for analyse i dette kapittelet. Når jeg i kapittelets del tre vil sammenligne hvordan læreboktekstens fremstilling av tro og praksis samsvarer med informantenes fremstillinger, vil derimot ikke alle sidene være gjenstand for diskusjon. Dette er fordi det er det empiriske materialet fra fokusgruppeintervjuet som er utgangspunktet når problemstillingens andre del står i fokus.

4.11. Innholdsanalyse av lærebokteksten

«Det kristne Norge: Innføring i konfesjonskunnskap» (Sødal, 2002a) omtaler seg selv som en bok skrevet for studenter ved ulike høyskoler og universiteter. Den skal også fungere som en oppslagsbok (Sødal, 2002a, bakside bok). Boken har 13 sider skrevet om Jehovas vitner. Forfatteren har valgt å dele opp disse sidene under temaene utbredelse, historie og organisasjon, lære, livsførsel og religiøs praksis. Hovedtyngden ligger her på historie og organisasjon og på lære.

Lærebokteksten starter med en fem linjers beskrivelse av to kvinner som er ute og forkynner fra dør til dør. Ofte blir de møtt med dører som lukkes. Det fortelles at kvinnene er slitne, men også glade når de kommer hjem. Dette er fordi en mann har takket ja til å bli med på bibelstudium. En kan diskutere om beskrivelsen som gis innledningsvis, går inn under et erfaringsperspektiv eller et individ-/gruppeperspektiv. Det gis en levende beskrivelse av hvordan to Jehovas vitner opplever sin forkynnelse, selv om vi ikke er på innsiden hos de to vitnene som beskrives.

Lærebokteksten gir også andre fremstillinger som kan sies å befinne seg under et slags innenfra perspektiv. Den trekker frem en fortelling om familien Gobitas som nektet å hilse det amerikanske flagget på skolen og som derfor utvises fra skolen. I fortellingen sies det at «*de sto urokkelig fast ved sin tro*» (Sødal, 2002b, s. 312). På den måten blir det gitt innblikk i en

gruppe Jehovas vitner som er trofaste og standhaftige i sin tro. Lærebokteksten har også inkludert et utsnitt fra Jehovas vitners egen litteratur, nemlig boken «Min bok med fortellinger fra Bibelen» og boken «Kunnskap som fører til evig liv» (ibid, s. 317). I «Min bok med fortellinger fra Bibelen» henvender forfatteren seg direkte til leseren gjennom å bruke betegnelsene «vi» og ved å stille direkte spørsmål til leseren: «*Husker du Judas Iskariot?*» (Sødal, 2002b, s. 317). I tillegg har lærebokteksten tatt med en del bibelreferanser når den beskriver trossamfunnet. Selv om beskrivelsene ikke er knyttet til bestemte personers erfaringer eller opplevelser, gir de likevel slik tilgang til, eller en opplevelse av, et slags innenfra perspektiv.

Selv om lærebokteksten har inkludert elementer av et innenfra perspektiv og et gruppenivå, kan fremstillingen teksten gir, i hovedsak sies å ligge på et tradisjonsnivå. Dette er fordi fremstillingen fremgår som enhetlig og enkel, i form av en kategorisk og generell beskrivelse av trossamfunnet (Jackson, 1997, s. 64). Dette synliggjøres bl.a. gjennom en konsekvent bruk av generelle benevninger, som «Jehovas vitner..» (Sødal, 2002b, s. 313), og «Vitnene..» (ibid, s. 320). Det eneste skillet teksten gjør i å bryte opp de generelle benevningene, er gjennom én gang å referere til «aktive vitner» (ibid, s.320). Gjennom å bruke betegnelsen «aktive vitner», får den her frem at det finnes noen Jehovas vitner som er mer aktive enn andre i sin forkynnespraksis. Teksten gir ellers ikke rom for diskusjon av eventuelle spenninger eller ulike opplevelser innen trostradisjonen. Dette har trolig noe å gjøre med at et begrenset og lite sideantall står til rådighet.

Under de ulike kategoriene lærebokteksten tar i bruk for å beskrive Jehovas vitner, er det for det meste vektlagt en dogmatisk fremstilling og et deskriptiv utenfra blikk. Dette gir inntrykk av at Jehovas vitner er en trostradisjon med klare læresetninger. Teksten henviser derimot flere steder til hvordan disse læresetningene gir seg utslag i hverdagen til vitnene. Den beskriver bl.a. under «Mennesket og tilværelsen» at «*Vitnene er bevisste på at de i alle situasjoner bør vise lojalitet mot Jehovas vilje. Dette gjelder i helt hverdagslige forhold som tidsbruk og pengebruk (..)*» (Sødal, 2002b, s. 316). Videre beskriver teksten under «livsførsel» at «*Vitnene ønsker å leve et rent liv og vitne gjennom den måten de lever på*» (Sødal, 2002b, s. 320). Teksten setter også forkynnelse, tidsbruk, pengebruk og forbruk i relasjon til troen (ibid. s. 315f. og s. 320). Lærebokteksten gir med dette inntrykk av en fremstilling som balanserer forholdet mellom dogmer og institusjon på den ene siden og hvilke praktiske konsekvenser dette får i livet til Jehovas vitner på den andre siden.

Del 3: Sammenligning av fokusgruppeintervjuet og læreteksten

I denne delen ønsker jeg å foreta en sammenligning av informantenes fremstillinger av tro og praksis i del én med fremstillingen som gis i lærebokteksten. Dette er for å finne ut hvordan lærebokteksten samsvarer med informantenes fremstillinger. Her vil jeg fokusere på:

- Hva er likt/ulikt mellom informantenes fremstillinger og lærebokteksten?
- Hva tar informantene opp som lærebokteksten ikke fremstiller?

Resultatet av sammenligningen vil drøftes nærmere i kapittel fem.

4.12. Sammenligning

4.12.1. Likheter og ulikheter

Læreboktekstens beskrivelser av Jehova, Jesus og kristennavnet samsvarer i stor grad med informantenes fremstillinger. Begge parter omtaler Jehova som far, evig og som skaper, og Jesus som Guds sønn, en forsoner/offergave og som konge i Guds rike (Sødal, 2002b, s. 314f). Lars var den av informantene som i størst grad trakk frem et aktivt perspektiv i sine beskrivelser. For han handlet det å være et Jehovas vitne om å velge side. Han trakk også frem hvordan troen på Jesus skulle vises i handlinger. Dette er aspekter som også teksten har fått med seg i sin fremstilling. Den skriver at «*Menneskene står midt i kampen mellom Jehovas og Satans organisasjon og må velge side*» (ibid, s. 315) og at troen på Gud og Jesus må «*vise seg i gjerninger*» (ibid, s. 316). Teksten og informantenes uttalelser samsvarer godt fordi de i stor grad bruker det samme språket i sine beskrivelser. Både Mia og Geir ga derimot beskrivelser av hvordan deres mer personlige og nære forhold til Jehova oppleves, noe lærebokteksten ikke synliggjør. Informantenes uttalelser er ikke i konflikt med læreboken, men de nyanserer og supplerer fremstillingen i større grad. Dette gir inntrykk av at tradisjon og et personlig trosforhold er noe som går overens og hører sammen.

I analysen kom det frem at tro og praksis er noe som gjennomsyrrer hverdagen og livet til informantene. De omtaler det som en livsstil. Det gis beskrivelser i lærebokteksten som får frem deler av dette. Teksten beskriver bl.a. under «lære» at «*Vitnene er bevisste på at de i alle situasjoner bør vise lojalitet mot Jehovas vilje. Dette gjelder i helt hverdagslige forhold som tidsbruk og pengebruk (..)*» (Sødal, 2002b, s. 316). Den beskriver også under «livsførsel» at «*vitnene ønsker å leve et rent liv og vitne gjennom den måten de lever på*» (Sødal, 2002b, s. 320). Dette minner om Odas beskrivelse om at en blir fornøyd når en ikke assosieres med de

som er frekke og rappkjeftede. Videre er det samsvar i hvordan lærebokteksten og informantene fremstiller at troen får praktiske konsekvenser. Begge parter trekker frem forkynnelse, tidsbruk og forbruk som konkrete eksempler (ibid, s. 315f. og s. 320).

Selv om lærebokteksten flere steder tar opp hvordan troslæren får konkret betydning for hverdagslivet til Jehovas vitner, har teksten derimot opprettet et skille mellom å presentere «livsførsel» og «religiøs praksis» som to separate overskrifter. Dette går i mot mitt funn om at informantene fremstiller både tro og praksis som en livsstil. I lys av Ammerman (2007a og 2007b) kan en argumentere for at livsførsel også kan være en form for religiøs praksis. Dette ønsker jeg å komme tilbake til i en nærmere drøfting i kapittel fem.

Informantene vektlegger også Bibelen i sine fremstillinger. Lærebokteksten har viet god plass til beskrivelse av Bibelen. Språket den bruker og beskrivelsen den gir, sammenfaller med måten informantene beskriver Bibelen. Både informantene og lærebokteksten bruker beskrivelsene «Guds inspirerte ord» og at mennesket har vært hans «sekretærer» i nedskrivingsprosessen (Sødal, 2002b, s. 313). Teksten får frem at det vies mye tid til bibelstudium og at dette står som viktig og sentralt (ibid, s.313, s.320), noe informantene vektla. Informantene vektla i tillegg hvordan Bibelen får en konkret betydning i livene deres i form av en rådgivende og normerende rolle. Lars så på det som en bruksanvisning for livet. Dette perspektivet synliggjøres i teksten, bl.a. gjennom at «*Bibelen inneholder alle svar på hvordan mennesket bør leve*» (Sødal, 2002b, s.314) og at «*Jehovas vitner utleder sin etikk fra bibelen*» (Sødal, 2002b, s. 320).

Læreboktekstens fremstilling av Bibelen vektlegger derimot betydningen Bibelen får for handlinger. Selv om både Oda og Lars sier at «*Vi forsøker å følge det som står der*», trekker Oda og Mia også frem hvordan bibelen får en eksistensiell betydning for dem. Mia beskriver også hvordan hun kan «nærme seg Gud» gjennom å studere Bibelen. Bibelen blir derfor stående som noe mer hos informantene enn kun en bok for livsførsel og etikk. Den er også en kilde til nærhet og kunnskap om Jehova. Kanskje forsøker teksten å favne noe av dette når den sier at «*Jehovas vitner har Bibelen som basis for sin lære*» (Sødal, 2002b, s. 313)?

Informantene fremstiller trossamfunnet som både enhetlig og mangfoldig på en gang. Lærebokteksten samsvarer med informantenes beskrivelser om at Jehovas vitner er kjennetegnet av likhet. Den beskriver at trostradisjonen har «*en svært enhetlig profil*» og at

«Forkynnelse og bibelstudiene er svært like hvor på kloden det måtte være» (Sødal, 2002b, s.309). Lærebokteksten begrunner «det styrende råd» og «de på sentralt hold» som årsak til dette (Sødal, 2002b, s.309). Oda sa at hun alltid måtte være oppdatert på hva *de* tror på. Dette kan være en referanse til den teksten omtaler.

Informantene løfter også frem hvordan bibelstudium og forkynnelse inngår som en praktisk del av religionsutøvelsen (Sødal, 2002b, s. 320). Dette løfter også lærebokteksten frem, og det er et godt samsvar i beskrivelsene. Teksten bruker her for første gang betegnelsen aktive vitner, noe som bidrar til et samsvar med Geirs nyansering om at alle har fri vilje og kan velge hvor mye tid de vil bruke på forkynnelse. Innledningsvis har lærebokteksten også tatt med en beskrivelse av en gruppe som går ut og forkynner (ibid, s. 309). Beskrivelsen av gleden kvinnene føler av at en mann har takket ja til bibelstudium, samsvarer med hvordan Oda beskriver gleden av å finne noen som har lyst til å høre på eller bli med på møte.

Videre samsvarer lærebokteksten i stor grad med det informantene selv ønsker av en lærebok. Lærebokteksten har både fått med seg sitater fra Bibelen, grunnleggende lære (Sødal, 2002b, s.312ff.), hva navnet Jehova betyr (ibid, s. 315) og Bibelens aktive rolle i sin fremstilling (ibid, s. 313ff). Den har også i stor grad fått med seg Odas ønske om å ta med hva Jehovas vitner skiller seg ut med. Teksten klarer dette både dogmatisk og livsstilmessig.

Lærebokteksten har tatt med en side hvor de beskriver hva de ikke feirer, samt begrunnelser for dette (ibid, s. 319). Sånn sett oppfylder teksten Odas ønske, selv om hun under intervjuet ikke kom nærmere inn på hvilke spesifikke ting hun tenkte på eller grunnen til at de ikke praktiserer de ulike tingene.

4.12.2. Tas ikke opp

Lærebokteksten kommer ikke inn på fellesskapets betydning. Det nærmeste den kommer, er ved å skrive at Jehovas vitner ikke har barne- og ungdomsmøter fordi de ikke ønsker at menigheten skal splittes opp (Sødal, 2002b, s. 313). Under intervjuet kom det derimot frem at fellesskapet spiller en viktig rolle for informantene, og at de har en mangfoldig forståelse av hva begrepet innebærer. Informantene fremstiller også Bibelens prinsipper som et bindeledd mellom det de opplever som både enhet og mangfold hos trossamfunnet. Teksten berører ikke opplevelsen av mangfold som informantene beskriver eller hvilken rolle Bibelens prinsipper her kan sies å ha. Lærebokteksten har heller ikke tatt med noe i selve teksten om de ulike Internett ressursene som vitnene beskriver som viktige for dem. I teksten vises det derimot i

en fotnote til et undervisningsopplegg knyttet til andre verdenskrig og som er å finne på Jehovas vitners hjemmeside (ibid, s. 311).

4. 13. Oppsummering

I første del av dette kapittelet har det empiriske materialet fra fokusgruppen blitt presentert og analysert. Et gjennomgående trekk under intervjuet var at informantene var ganske bekræftende i hverandres fremstillinger. Selv om mye i analysen viser at de ikke motsier hverandre i sine fremstillinger av tro og praksis, kommer likevel ulike vektinger og aspekter frem. I mange av tilfellene er det derimot uklart om dette er fordi de er avvikende i fremstillingene eller om gruppen bare supplerer hverandre.

I andre del av kapittelet har det blitt foretatt en innholdsanalyse av kapittelet om Jehovas vitner i boken «Det kristne Norge: innføring i konfesjonskunnskap» (Sødal, 2002a). I denne analysen kommer det frem at fremstillingen hovedsakelig konsentrerer seg om et tradisjonsnivå, i form av en enhetlig og dogmatisk fremstilling. Boken har derimot noen innslag av innenfra perspektiv og gruppenivå, i tillegg til at den drar paralleller til hvordan læresetningene får praktiske konsekvenser for hvordan Jehovas vitner lever sitt liv.

I tredje del av kapittelet har jeg sammenlignet informantenes fremstillinger i del én med hvordan Jehovas vitners tro og praksis fremstilles i en læreboktekst. Her kommer det frem at mye av materialet samsvarer godt med informantenes fremstillinger, selv om informantenes beskrivelser også nyanserer og gir fylde til materialet. Lærebokteksten har derimot ikke tatt med betydningen fellesskapet og Internett har for tro og praksis, noe som fremstilles som sentrale elementer hos informantene. Den har heller ikke berørt informantenes opplevelse av mangfold. På ett punkt kan det sies ikke å være samsvar. Dette er mellom informantenes fremstillinger av tro og praksis som en livsstil og bokens skille mellom livsførsel og religiøs praksis, et moment som vil bli utdypet i neste kapittel.

I neste kapittel ønsker jeg å ta med meg de viktigste funnene fra analysekapittelet og drøfte dem enda nærmere i lys av teori fra kapittel to. Jeg ønsker her å se nærmere på informantenes fremstilling av tro og praksis som en livsstil, kommentere et sitat hos den ene informanten og drøfte nærmere relasjonen informantene synes å ha til hele trossamfunnet. Jeg vil også drøfte

samsvaret mellom informantenes og læreboktekstens fremstillinger av tro og praksis, nærmere.

5.0. Drøfting

Som vi har sett, trekker informantene inn forskjellige aspekter ved det å være et Jehovas vitne. De synes alle å ha et sterkt og personlig forhold til tro og praksis, og de fremstiller det som en livsstil. Tro og praksis settes også i en nær relasjon til bibelen. Videre beskriver de sin tro og praksis som en del av et mangfoldig og sterkt fellesskap. De erfarer her tro og praksis både som lik, men også med forskjellige kulturelle uttrykk. Dette gjør at informantene opplever trostradisjonen både som mangfoldig og enhetlig på samme tid. Informantene synes videre å fremstille tro og praksis i en nær sammenheng og noe som går utover institusjon og riter. Samtidig vektlegger de også dogmatiske læresetninger og institusjonell praksis. Til sammen virker de å ha en sterk tilhørighet til hele trossamfunnet og dets læresetninger, både individuelt og som gruppe.

I dette kapittelet ønsker jeg å ta utgangspunkt i noen av de viktigste funnene fra kapittel fire og drøfte dem nærmere i lys av teori fra kapittel to. Jeg ønsker å se nærmere på informantenes fremstilling av tro og praksis som en livsstil, kommentere et sitat fra den ene informanten og se på relasjonen informantene synes å ha til hele trossamfunnet. Jeg vil også drøfte nærmere hvordan lærebokteksten samsvarer med informantenes fremstillinger av tro og praksis. Tilslutt vil jeg drøfte hvilke religions-didaktiske konsekvenser denne oppgaven kan sies å ha, samt presentere noen avsluttende tanker rundt veier videre.

5.1. Når tro og praksis blir en livsstil

Jeg ønsker i denne delen å drøfte nærmere informantenes fremstilling av sin tro og praksis som livsstil, og hvordan dette kan sies å gi tyngde til et individ- og praksisorientert perspektiv på religion. Et hovedfunn fra analysen var at informantene ikke opplever sin tro og praksis som noe adskilt fra konkrete deler av livet, men heller noe som gjennomsyrrer hverdagen og livene deres. Samtlige av informantene trakk frem hvordan tro og praksis får konkret påvirkning i hverdagen. Praksis får betydning for hvordan de velger å disponere tiden sin, og to informanter beskrev hvordan troen får en normativ og moralsk betydning. Den normative betydningen bidro også til at troen påvirker hvordan en av dem ønsker å fremstå som person og hvordan hun opplever sin livsførsel som en slags underkastelse av troen i hverdagen.

Eksemplene viser hvordan tro og praksis på et individnivå ikke kun er noe informantene knytter til bestemte ritualer eller institusjoner. Elementer som væremåte, oppførsel og

hverdagslige problemstillinger fremstilles også som et uttrykk for tro og praksis. Dette gjør at tro og praksis forstås som en livsstil, og at det slik også får et hverdagsuttrykk. Dette er et interessant funn, da det bekrefter Ammerman og McGuire's argumenter om at vi må utvide vårt syn på religion til noe mer enn kun teologiske ideer og religiøse institusjoner. Med dette mener de at en også må fokusere på hvordan tro og praksis har et uttrykk i hverdagen og som levd liv (Ammerman, 2007a og 2007b, McGuire, 2008). Ut fra Jacksons begrepsapparat vil et perspektiv på religion som kun fokuserer på generelle kjernepunkter, kunne forstås som et tradisjonsperspektiv på religion. Ligger fokuset kun her, vil bildet vi tegner av religion, få et statisk og ufullstendig uttrykk, i følge Ammerman (2007a og 2007b) og McGuire (2008). Dette går overens med mitt materiale. Gjennom å henvise til tro og praksis som en livsstil, fremstiller informantene tro og praksis nettopp som noe som beveger seg utover institusjon og tradisjon. De henviser til en tro i bruk, og her er hverdagslivet inkludert. Dette blir spesielt synlig i den ene informantens sitat: «*Hver av oss plukker på en måte opp forskjellige ting som hjelper oss i hverdagen*». Sitatet viser hvordan kjernepunktene tas i bruk på ulike måter av den enkelte, og hvordan de plukker opp ulike ting i hverdagen. På den måten fremstilles ikke tro og praksis som statiske størrelser, men som noe bevegelig. Dette er i tråd med det Afdal skriver, nemlig at religion ikke kun er noe menneskene har, men også noe de bruker (Afdal, 2013, s. 18). Beskrivelsen av hvordan den enkelte plukker opp forskjellige ting i hverdagen, kan være med å stryke argumentet om at et praksis- og individorientert perspektiv på religion er viktig når religion skal beskrives og forstås.

Sitatet om at hver enkelt plukker opp forskjellige ting, passer også med Afdals beskrivelse av religion som betydningsfulle biter og deler (Afdal, 2013, s.18). Med dette mener Afdal at religion ikke nødvendigvis alltid eksisterer som et hele. Når informanten forteller at hver enkelt plukker opp forskjellige ting som hjelper dem i hverdagen, viser de nettopp hvordan tro og praksis ikke eksisterer som en ferdig pakkelse. Det brukes på ulike måter og til ulike tider hos den enkelte. Slik synliggjøres også Jacksons tanke om at det eksisterer et forhold mellom biter og helhet som det er viktig å få frem (Jackson, 1997, s.33). At religion eksisterer som biter og helhet, blir også synlig når den ene av informantene trekker frem romsligheten i trostradisjonen. Det er rom for å velge hvor mye tid en vil bruke på forkynnelse. Som pionerer inngår mine informanter som en bit i forkynnespraksisen som helhet. Andre grupper vil kanskje velge å bruke mindre tid på forkynnelsen. Eksempelet viser at forkynnelse som helhet, også består av ulike biter. Dette får betydning for hvordan vi forstår og fremstiller

religion, nemlig at det ikke eksisterer som et hele, men som et bevegelig forhold av biter og deler.

Når tro og praksis fremstår som en livsstil, vil dette igjen ha konsekvenser for hvilke begreper vi bruker for å forstå religion. McGuire (2008) kritiserer at det mange forskere anser som «ekte» religion, ofte fremelsker tro høyere enn praksis (McGuire, 2008, s.20f.). Mine informanter setter tro og praksis i en nær relasjon når de beskriver det som en livsstil. Informantenes uttalelser plasserer dermed ikke religion i et lukket rom, men de er med på å vise hvordan tro og praksis er i bevegelse i hverdagslivet. På den måten synliggjør de den mere nyanserte religionsforståelsen som både McGuire (2008) og Ammerman (2007a og 2007b) tar til ordet for.

5.2. Ikke nødvendigvis helt fristilt

I forrige avsnitt diskuterte jeg hvordan informantene fremstiller sin tro og praksis som en livsstil. Jeg trakk her frem eksempler fra hvordan tro og praksis utgjør biter og deler i hverdagen til den enkelte. Jeg argumenterte for at dette kan være med på å gi tyngde til et individ- og praksisorientert perspektiv på religion. I analysen kom det derimot også opp funn som står i spenning til dette. Jeg vil i denne delen se nærmere på Odas utsagn «*Vi må hele tiden følge med på hva de tror på, men jeg er veldig opptatt av at jeg vil også forstå hvorfor de sier det, slik at jeg kan tro det selv*». Jeg ønsker å drøfte hvordan det kan gi uttrykk for det Pål Repstad (2003) omtaler som et maktperspektiv, og hvordan det evt. kan stå i konflikt med et mer individorientert perspektiv på religion.

Når Oda henviser til «de» i sitatet, er dette i forbindelse med hva som står skrevet i Vaktårnet. Informantene fortalte at Vaktårnet er det samme over hele verden. «De» kan derfor sies å være et uttrykk for det Jackson beskriver som et tradisjonsnivå, nemlig trossamfunnets mer generelle kjernepunkter (Jackson, 1997, s. 66.). Jackson omtaler også ulike aspekter ved trostradisjonen på et personlig og individuelt plan, som et individnivå (ibid, s. 67f.). I Odas utsagn synes det å være en spenning mellom at Oda både ønsker å forholde seg til troen på et individnivå, samtidig som troen på et individnivå virker sterkt influert av det som skrives på et tradisjonsnivå. Pål Repstad (2003) argumenterer for at en i større grad må reflektere over hvordan sosiale makt- og autoritetsforhold påvirker individets religiøse karakter. Han mener religiøs individualisme må inn i en videre kontekst og refererer til Mary

Douglas argument om at sosiale erfaringer i stor grad reflekterer folks livstolkninger (Repstad, 2003, s. 55-59). I Odas fremstilling synliggjøres et slikt maktforhold. Tradisjonen trumfer i større grad Odas trosforståelse, fordi hun ønsker å følge med på trossamfunnets tro og innlemme dette i sin trosforståelse. Fremstilling blir således en motsats til tanken om at individet er totalt fristilt og velger sin egen religiøsitet, slik nyere trender innen religionsforskningen argumenterer for. Selv om verken Ammerman (2007a og 2007b) eller McGuire (2008) tar til ordet for totalt å ekskludere dogmer eller institusjoners betydning, viser Odas fremstilling en større trosforankring i trossamfunnet og dets dogmatiske læresetninger, enn i individets makt til å velge fritt. Kan Odas sitat være med på å antyde at noe av den individuelle religionsforskningen går litt vel langt i å fokusere på det fristilte individ? På den annen side trekker en av informantene frem den frie vilje og at folk hos dem velger forskjellig. Dette kan være et uttrykk for at informantene velger sin egen religiøsitet. Oda er i tillegg veldig opptatt av at hun vil tro det selv. I fremstillingen hennes oppstår det derfor en slags spenning mellom det Afdal (2013) betegner som autorative og internt overbevisende diskurser. Med disse begrepene mener Afdal at religion enten kan forstås som en autorativ diskurs hvor religion blir stående som en ferdig pakkelsning, eller som en internt overbevisende diskurs, hvor religion er noe bevegelig som forhandles frem (Afdal, 2013, s. 14f.). Oda synes i sitt sitat både å fremstille troen som en ferdig pakkelsning som kun kan overføres, samtidig som hun legger vekt på å veve og legitimere diskursen inn i sin egen trosforståelse. Selv om en har åpnet blikket for et mer individualisert religionsperspektiv, synliggjør dermed Oda at man heller ikke må glemme hvordan autoritetsforhold og gruppetilhørighet påvirker individets religiøse karakter.

Odas sitat kan også trekkes opp mot hva som kom frem i undersøkelsen til Ipsos MMI. I denne undersøkelsen kom det frem at det er flere ungdommer som kaller seg «personlig kristne», sammenlignet med tall fra 1985 (Ipsos MMI, 2014, s.54ff). Professor Pål Repstad mener derimot at dette ikke nødvendigvis betyr at det er flere troende nå enn før, men at begrepet «personlig tro» i større grad kan ha beveget seg mot en forståelse av å være kristen på min egen personlige måte (Harnes, 2011). Repstads argument kan trolig ses i sammenheng med en individualisert kultur i samfunnet. En kan derimot stille spørsmålsteget ved hvor individualisert denne kulturen egentlig er. Kanskje er det et spørsmål om diskurs¹⁰: Hva er en

¹⁰ Det finnes flere definisjoner og forståelser av begrepet diskurs. Jeg forstår her diskursbegrepet som en bestemt måte å tale om og forstå verden på. Videre forstår jeg denne diskursen som bakgrunnen til forestillinger og handlinger som igjen produserer en kulturell og sosial praksis (Ulleberg, 2007, s. 65f.)

akseptabel måte å snakke på? Det synes hos informantene å ligge en stolthet i å kunne si at de har en felles tro, og at de forholder seg til hele tradisjonen. I andre miljøer kan det derimot være en stolthet i det å være individuell. Det betyr derimot ikke at alle i disse miljøene nødvendigvis er like individuelle som de gir uttrykk for. Kanskje er de like i å være individuelle? Hos informantene er det åpenbart en aksept og et ønske om at man følger en felles tro og praksis. Dette blir også synlig når den ene informanten sier at hun blir fornøyd når hun underkaster seg det som er riktig. Å følge en felles tro trenger derimot ikke å bety at informantene er mindre fristilte. Kanskje er det et uttrykk for at de opplever den felles tro som mer ekte? Kanskje gir både Oda og ungdommene fra Norsk monitor alle et slags uttrykk for at de synes det er viktig med en personlig tro, men at personlig ikke nødvendigvis trenger å bety individuell? Odas fremstilling er også interessant i møte med hva Kristensen (2013) kommer frem til i sin masteroppgave. Kristensen fant ut at ungdommenes fremstillinger i liten grad samsvarte med fremstillingene som blir gitt i ulike RE-bøker. Hun forklarer dette med at tradisjonselementet er tonet ned hos informantene til fordel for et mer personlig troselement (Kristensen, 2013, s. III). Hos Oda synes derimot ikke tradisjonselementet å gå på bekostning av et personlig troselement, heller tvert om. I analysen så vi i tillegg hvordan informantene fremstiller tradisjon i relasjon til personlige valg og personlig motivasjon. Vi så også hvordan informantenes fremstillinger av Jehova og Jesus nyanserer og supplerer lærebokteksten, uten at beskrivelsene virker å være i konflikt med teksten. Tradisjon og personlig tro synes derfor ikke å være motstridende, men det passer sammen. Ammerman (2007b) argumenterer for at religion beveger seg i et mellomrom mellom total forpliktelse og sekularisering. For å forstå dette mellomrommet, må en fokusere på individets valg og praksis, samt de sosiale mønstre som dette er forankret i, i følge Ammerman (Ammerman, 2007b, s.219 og s. 221). Kanskje kan man si at Oda og de andre informantene heller synes å befinne seg i et mellomrom mellom total forpliktelse og personlig tro?

5.3. En relasjon til hele trossamfunnet

I forlengelsen av diskusjonen som ble gjort i forrige avsnitt, er et annet interessant funn i min analyse at informantene i stor grad synes å relatere seg til hele trostradisjonen. Dette vil jeg drøfte nærmere i denne delen. Robert Jackson skriver at en sjelden vil møte en person som rett frem relaterer til en hel «cumulative tradisjon». Han argumenterer derfor for å inkludere et gruppenivå, fordi en gruppes agenda kan ha sterk påvirkning for personers transendente oppfatning (Jackson, 2004, s.71). Når Oda vektlegger at hennes tro skal samsvare med de mer

generelle kjernepunktene til trossamfunnet, synes hun derimot nettopp å relatere seg til hele trossamfunnets dogmer og læresetninger. At informantene relaterer seg til hele trossamfunnet, blir også tydelig når to av informantene beskriver tro og praksis som del av et globalt fellesskap, og at de føler en tilhørighet til hverandre selv om de ikke kjenner hverandre. I tillegg synes informantene å fremstille tro og praksis som en slags felles identitetsmarkør. Den ene informanten forteller hvordan bibelen er med på å forme dem som personer, og hvordan hun opplever at Jehovas vitner som gruppe ikke blir assosiert med de som er rappkjeftede. To av informantene beskrev hvordan Jehovas vitner som gruppe er med på å skille dem ut fra resten av verden. Det synes på den måten å eksistere en slags gruppefølelse hos dem som de i sterkere grad relaterer til hele trossamfunnet, og ikke nødvendig kun menigheten de går i eller andre samfunnsgrupper de er en del av.

Ut fra dette kan man kanskje si at skillet Jackson gjør mellom tradisjonsnivå og gruppenivå, virker mer flytende hos mine informanter. Informantene synes å ha en sterk gruppefølelse, samtidig som gruppen ikke synes å være en så konkret størrelse som det muligens gis uttrykk for i Jacksons matrise. Det Jackson omtaler som den «cumulative tradition», er i stor grad den gruppen som informantene relaterer seg til og gruppen som influerer deres oppfatninger og prioriteringer. Selv om skillet synes mer flytende hos informantene, betyr det derimot ikke at matrisen svikter i sin oppgave. De ulike nivåene er gode som tankemodeller når man skal ut og legge opp til undervisning. Informantene får frem mange interessante nyanser i sine fremstillinger på et individ- og gruppenivå. Samtidig, når Jacksons ønske med matrisen er å skape en mer representativ fremstilling av religion, er det viktig ikke å følge denne inndelingen for slavisk, da disse skillene synes mer flytende i praksis. Jackson synes derimot å ta høyde for dette. Han sier at, selv om matrisen deler opp i nivåer, betyr det ikke at dette er nivåer av statisk karakter. De influerer hverandre og står i et dynamisk forhold til hverandre (ibid, s. 33).

I lys av drøftingen synes informantene å befinne seg i en spenning mellom individualistiske perspektiver og mer maktfokuserte perspektiver. På den ene siden fremstilles tro og praksis som en livsstil hvor den enkelte både forsøker å forstå og innlemme tro og praksis på ulike måter i hverdagen. På den annen side kommer et maktperspektiv til syne i den autorative rollen hele trostradisjonen virke å ha. På denne måten synliggjør også informantene hvordan nivåene i Jacksons matrise ikke er like konkrete eller statiske i praksis.

5.4. Samsvaret mellom lærebokteksten og fokusgruppeintervjuet

Jeg ønsker i denne delen å drøfte nærmere sammenfallet mellom informantenes og lærebokens fremstillinger av Jehovas vinters tro og praksis. Et viktig funn fra analysen i kapittel fire var at mye av det informantene sa, sammenfaller med lærebokteksten. Dette er interessant, da mine informanter representerer et gruppe- og individnivå, mens det av analysen kommer frem at lærebokteksten hovedsakelig konsentrerer seg om et tradisjonsnivå. Jackson omtaler tradisjonsnivået som en generell beskrivelse av religionens kjernepunkter (Jackson, 1997, s. 66). «The Warwick RE Project» viste til at tradisjonell religionsfremstilling var for unyansert i møte med troendes egne erfaringer. Dette ble bakgrunnen for Jacksons argument om at en nivåtreddeling må inkluderes når religiøst materialet skal presenteres (Jackson, 2002, s. 104). Når mye av det empiriske materialet fra mitt fokusgruppeintervju kan sies å sammenfalle med lærebokens fremstilling, kan dette være en indikator på hvordan religionens kjernepunkter (tradisjonsnivå), i form av dogmer og institusjon, er viktig hos informantene. Dette synliggjøres særlig i form av et felles språk mellom informantene og læreboken. En annen bakgrunn for sammenfallet kan være den ene informantens forklaring om at det er veldig fokus på at alt skal være likt over hele verden. Selv om det i analysen av fokusgruppeintervjuet kommer frem nyanser og mer personlige troserfaringer, synes ikke dette å gå på bekostning av tradisjonsnivået. Dette kan være én årsak til at det er lite uenighet mellom materialet.

Andre deler av analysen viser derimot aspekter som lærebokteksten ikke synliggjør. Dette er ikke fordi det er strid i materialet, men heller fordi informantene synes å nyansere og supplere tekstens bilde av hvordan tro og praksis eksisterer hos Jehovas vitner. Selv om det kan argumenteres for at tradisjonsnivået står sterkt hos informantene, betyr det ikke at individuelle trosopplevelser og praksiserfaringer ikke vektlegges. Et eksempel på dette kan være beskrivelsen informantene har av Jehova som Far og person. Mens læreboken kun fremstiller at Jehovas vitner betegner Jehova som Far (Sødal, 2002b, s. 320), synliggjør informantene i større grad hvilke konsekvenser trosforestillingen kan ha i den enkeltes liv, f.eks. opplevelsen av en dialogisk relasjon og trygghet. Dette får ikke lærebokteksten med seg når den kun fokuserer på et tradisjonsnivå. Informantenes suppleringer tydeliggjør slik både kraften i Jacksons matrise når en vil gi en representativ fremstilling av religion og Ammerman's (2007a og 2007b) fokus på hva religion er, også handler om å inkludere individuelle erfaringer og praksiser. Som nevnt, er det et lite antall sider som læreboken har til rådighet.

Det vil derfor være begrenset hva læreboken kan presentere på disse sidene, selv om begrenset ikke nødvendigvis trenger å bety umulig.

På ett punkt kan det sies at det ikke er sammenfall mellom fokusgruppeintervjuet og lærebokteksten. Teksten skiller i sin fremstilling mellom kategoriene livsførsel og religiøs praksis. Ammerman argumenterer derimot for hvordan hverdagspraksis også kan være med på å kaste lys over hvordan religion kan forstås (2007b, s. 223). Når et funn fra mitt empiriske materiale går ut på at informantene fremstiller sin tro og praksis som en livsstil, vil en i lys av Ammerman kunne argumentere for at livsførsel også er en form for religiøs praksis. Tro og praksis er sammenvevde størrelser som gjennomsyrrer hverdagen til informantene. En kan derfor argumentere for at informantene ikke setter et skille mellom livsførsel og religiøs praksis, slik lærebokteksten gjør. På den måten blir det ikke fullt samsvar mellom slik mine informanter beskriver sin tro og praksis på et individ/gruppenivå og måten lærebokteksten gjør det. Dette er et funn som også Ann Midttun synes å gjøre i sin lærebokanalyse av Cappelen Damms nye lærebok. Hun argumenterer for at den nye boken har for liten vekt på «jordingen» av islam i hverdagsliv og samfunnsliv (Midttun, 2014, s. 329f.). Med dette mener Midttun at hun savner at fremstillingen i større grad er knyttet til menneskers hverdagsliv og det mangfoldet som finnes (ibid, s. 334f). Også hun synes å argumentere for at det må en nytenkning til i hvordan man tenker religion. Det er ingen tvil om at religioner er komplekse fenomener og at fremstillingen som en lærebok gir, til syvende og sist alltid vil være et resultat av et utvalg (Skrunes, 2010, s.29). En kan ikke få med alt. Gjennom kun å fokusere på en dogmatisk og kategorisk fremstilling, kan en derimot miste av syne at religion også eksisterer som levd liv og at dette kan ha betydning for religionsuttrykket og hvordan religion skal forstås. Her vil både Midttun og jeg argumentere for at et «jordet» uttrykk i større grad må med. I lys av mine funn, mener jeg jordingen forsvinner når lærebokteksten om Jehovas vitner skiller mellom livsførsel og religiøs praksis som kategorier.

Lærebokteksten tar ikke opp den mangfoldige betydningen fellesskapet oppleves å ha hos informantene. Hvorfor teksten ikke berører dette, er det vanskelig å si noe om, men én årsak kan være fordi lærebokteksten har konsentrert seg om en fremstilling på tradisjonsnivå. Det er derfor ikke sikkert den vil klare å inkludere den mangfoldige forståelsen av fellesskapet som informantene har, da dette er et aspekt som synliggjøres i summen av nyansene på et gruppenivå.

5.5. Religionsdidaktiske konsekvenser

Jeg ønsker her å diskutere hvilke religions-didaktiske konsekvenser denne oppgaven kan sies å ha. Andreassen (2012) skriver at lærere fort kan falle for fristelsen å ta lærebokens ideelle fremstilling som en fremstilling av virkeligheten. Derimot er en av de største utfordringene at det alltid vil finnes unntak til det man presenterer (Andreassen, 2012, s. 81). I denne oppgaven har vi sett at fremstillingen en læreboktekst gir på et tradisjonsnivå på den ene siden, samsvarer godt med slik en gruppe Jehovas vitner fremstiller sin tro og praksis.

Trostradisjonens grunnleggende kjernepunkter fremstår som en viktig del hos mine informanter. Avhandlingen viser derimot at informantene på et gruppe- og individnivå også nyanserer og supplerer lærebokmaterialet. Informantene fremstiller sin tro og praksis som noe som også befinner seg utover riter og institusjon. De opplever det som en livsstil. Dette gjør at fremstillingen av Jehovas vitner som trostradisjon også bør inkludere et fokus på hverdagslivet og på den individuelle troshistorie, slik at fylde i Jehovas vitner som trostradisjon bedre kan synliggjøres og representeres. Når lærebokteksten i hovedsak konsentrerer seg om et tradisjonsnivå, kan en stille spørsmål om hvordan den gir mulighet til å sikre kommende RLE-læreres «*kunnskap om barns og unges gudsomgrep, religiøse førestellingar og opplevingar*», slik det heter i de nasjonale retningslinjene for RLE-studenter (regjeringen.no, 2010, s. 72). Jackson argumenterer for at det er gjennom et individnivå en kan få tilgang til individets unike troshistorie og slik løfte frem religionens menneskelige ansikt (Jackson, 2004, s. 7). Han argumenterer også for at ulike grupper kan ha sterk påvirkning for personers transendente oppfatninger (Jackson, 1997, s.64). Når det i de nasjonale retningslinjene for RLE-utdanningen heter at studentene skal ha kunnskap om barn og unges religiøse *opplevelser*, vil det i lys av Jackson og mitt materiale ikke være tilstrekkelig kun å la et tradisjonsnivå ligge til grunn. Repstads argument om metodetriangulering kan her være til hjelp (Repstad, 2003, s.61f). I denne sammenheng handler trianguleringen om å inkludere ulike nivåer, slik at ikke alt læreboken skriver på et tradisjonsnivå, forstås som hele bildet. Da kan en risikere at fremstillingen av Jehovas vitner blir statisk og at uttrykket trostradisjonen har som levd liv, glipper. Dette er viktig for kommende RLE-lærere å ha med seg.

For å få til en mer nyansert og representativ religionsfremstilling, har vi sett at Robert Jacksons matrise kan være en ressurs. Informantenes fremstillinger viser at, selv om det er et ganske konsensuspreg over dem, så fremstiller de likevel ting på litt ulike måter. Det vil

derfor være viktig for en lærer å få frem at det er forskjeller mellom Jehovas vitner, slik at mangfoldet også kan komme frem. Ved å ta i bruk Jacksons nivåinndeling, vil læreren i større grad kunne klare å inkludere forholdet mellom biter og helhet som er å finne i trostradisjonen (Jackson, 1997, s. 33). En utfordring er derimot hvordan læreren kombinerer individuelle trosoppfatninger i møte med religionskritikk. Ansikt til ansikt kan dette være ekstra sårbart og utfordrende. Andreassen skriver derimot at kritisk ikke betyr det samme som religion-kritisk og antireligiøst, men at det handler om å utforske religion som et menneskelig, kulturelt og historisk fenomen (2012, s. 21). Dette taler for å inkludere et individ- og gruppenivå.

Å inkludere historier på et individnivå og gruppenivå kan være gunstig, både i RLE-utdanningen og i undervisningen på skolen. At elevene skal innhente informasjon om Jehovas vitner, gir også elevene muligheten til nettopp dette. Informantene vektla selv internettssidene deres som en ressurs som elever kan benytte seg av. Jeg tenker her at det ikke er noe i veien for at elevene oppsøker hjemmesidene som kilder, men at forslaget informantene gir om kildekritikk, også vil gjelde denne siden. Hjemmesiden deres representerer et innenfra perspektiv. Dette er noe elevene må være bevisst, og de må bruke den for det den er. Innhenting av informasjon gir også elevene mulighet til å besøke lokale menigheter eller intervju enkeltpersoner der. Selv kom min interesse for å skrive avhandling om Jehovas vitner nettopp etter møter i Rikets sal og gjennom samtaler med enkeltindivider der.

Å ha kunnskap om Jehovas vitner er ikke kun viktig for å få til en representativ fremstilling av trostradisjonen. Kunnskap om trostradisjonen er også viktig for å møte barn med ulik religiøsitet på en god måte og for å bevare dem i undervisningen. I de nasjonale retningslinjene for RLE-lærere heter det at studentene skal kunne «*gjennomføre tilpassa opplæring i RLE, mellom anna med omsyn til elevar med bakgrunn i ulik tru og ulike livssyn*» (regjeringen.no, 2010, s. 72). Informantene i min undersøkelse ga selv uttrykk for at noe av grunnen til deres positive opplevelser med skolen og RLE-faget, var deres møte med lærere som hadde kunnskap om trossamfunnet. Har ikke læreren kunnskap om trostradisjonen, kan resultatet gå i retning av Odas opplevelse: At hun havner på gangen fordi hun av trosrelaterte årsaker ikke ønsker å delta.

5.6. En mulig vei videre

Denne oppgaven har rettet søkelyset mot hvordan en gruppe på fire unge Jehovas vitner fremstiller sin tro og praksis. Den har også undersøkt hvordan fremstillingen i en læreboktekst går overens med gruppens fremstillinger. På grunn av studiens lille utvalg og empiriske materiale, er jeg innforstått med at svarene oppgaven gir, ikke nødvendigvis er noe som kan generaliseres til å gjelde alle Jehovas vitner eller læreboktekster om dem. Oppgaven kan derimot være med på å vise interessante tendenser i landskapet. Forhåpentligvis kan den på denne måten være et bidrag i debatten om hvordan fremstille og forstå religion.

Det oppgaven ikke sier noe om, er hvordan kommende RLE-lærere selv opplever sin kunnskap om Jehovas vitner. Dette kunne det vært spennende å forske videre på. Det kunne også vært interessant å se nærmere på den faktiske klasseromspraksisen. Hvordan innhenter elevene informasjon om Jehovas vitner, og hvordan blir Jehovas vitner fremstilt i klasserommet? Disse spørsmålene er av religionsdidaktisk relevans som kan gi oss nye innsikter i klasseromspraksisen.

Litteraturliste

- Afdal, G. (2013) *Religion som bevegelse: Læring, kunnskap og mediering*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Ammerman, N.T. (2007a) Observing Religious Modern Lives. I: Ammerman, N. red. *Everyday Religion: Observing Modern Religious Lives*, Oxford, Oxford University press, s. 3-15.
- Ammerman, N.T. (2007b) Studying Everyday Religion: Challenges for the Future. I: Ammerman, N. (red). *Everyday Religion: Observing Modern Religious Lives*, Oxford, Oxford University press, s. 219-235.
- Andreassen, B-O. (2012) *Religionsdidaktikk – en innføring*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Anker, T., Roos, M. & Von Der Lippe, M. (2014) Religion i skolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* [Internett], nr. 5, 2014, s. 299-303. Tilgjengelig fra: http://www.idunn.no/npt/2014/05/_religion_i_skolen [Lest 26.februar 2015].
- Boréus, K. & Bergström, G. (2012) Innehållsanalys. I: Bergström, G. & Boréus, K. (red). *Textens mening och makt: Metodebok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund, Studentlitteratur AB, s. 49-90.
- Brandth, B. (2002) Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst. I: Holter, H. (red) & Kalleberg, R. (red). *Kvalitative metoder i samfunnsforskning* 2.utg. Oslo, Universitetsforlaget, s. 145-165.
- Brekke, T. (2013) Nytt religionsfag i skolen. *Civita*. [Internett], nr. 28, s.1-9. <http://www.civita.no/publikasjon/nr-28-2013-nytt-religionsfag-i-skolen> [Lest 15.februar 2015].
- Bryman, A. (2008) *Social research methods*, 3. utg./ed. Oxford: Oxford University Press.
- Gilhus, I.S. & Mikaelsson, L. (2012) *Nytt blikk på religion – studiet av religion i dag*. Oslo, Pax Forlag.
- Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen, Bokforlaget.
- Gundersen, K. (2013) *Den unge buddhistens forhold til tro, religiøs praksis og livstolkning – og til lærebøkers fremstillinger av buddhisme*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo.
- Halkier, B. (2010) *Fokusgrupper*. Oslo, Gyldendal Norske Forlag AS.

- Halkier, B. (2012) Fokusgrupper. I: Brinkmann S. (red) & Tanggard L. (red) *Kvalitative metoder –empiri og teoriutvikling*, Oslo, Gyldendal norsk forlag AS, s. 133-152.
- Hanne-Sophie Harnes, H-S.(2011) Flere personlige kristne blant unge. *Nettopp*, 04.oktober 2011, [Internett] Tilgjengelig fra: <<http://nettopp.uin.no/article/1246>> [Lest 12.februar 2015].
- HiOA (09.02.2015) *Fagplan for G5RLE Religion, livssyn og etikk (RLE), trinn 5-10, andre og tredje, eller fjerde studieår. RLE 2 - Emne 4 Religion, etikk og fagdidaktikk* [Internett], Høgskolen i Oslo og Akershus. Tilgjengelig fra: <<<http://www.hioa.no/Studier-og-kurs/LU/Firearige-studier/larer/Programplan-for-Grunnskolelaerer-5-10/G5RLE-Religion-livssyn-og-etikk-RLE-trinn-5-10-andre-og-tredje-eller-fjerde-studieaar>>> [Lest: 25.april 2015].
- Ipsos MMI (2014) *Norsk Monitor 2013-2014: Slik er ungdommen* [Internett], regjeringen.no.
- Jackson, R. (1997) *Religious education: an interpretive approach*. London, Hodder & Stoughton. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/slik_er_ungdommen.pdf> [Lest 24.april 2015].
- Jackson, R. (2004) *Rethinking Religious Education and Pluarlity: Issues in diversity and pedagogy*. RoutledgeFarmer, London.
- Jackson, R. (2012) The interpretive approach as a resarch tool: inside the REDCo project. I Jackson, R. (edited by). *Religion, Education, Dialogue and Conflict : Perspectives on Religious Education Research* London, Routledge s. 84-102.
- Johannesen, A., P.A. Tufte & L. Christoffersen (2010) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4 utg. Oslo, Abstrakt Forlag.
- Kristiansen, H.H. (2013) *Hinduisme i religionsdidaktikken: En kvalitativ studie av forholdet mellom norske læreverkfremstillinger av hinduisme, og hvordan unge norsk-tamilske hinduer forstår og uttrykker troen sin*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju* 2.utg. Gyldendal akademisk, Oslo.
- McGuire, M.B. (2008) *Lived religion: Faith and practice in everyday life*. Oxford : Oxford University Press.
- Midtun, A. (2014) Biter og deler av Islam. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, [Internett], årgang 98, nr. 5. s. 329-340. Tilgjengelig fra: <http://proxy.via.mf.no:2109/file/pdf/66722569/npt_2014_05_pdf.pdf> [Lest 09.mai

2015].

Nilsen, V. (2012) *Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren*, Oslo, Universitetsforlaget.

Opplæringsloven (1998) *Lov om grunnskolen og den vidargående opplæringa* m.v. av 17.juli, 1998 nr.61. Kapittel 2. Grunnskolen, § 2-4 Undervisninga i faget religion, livssyn og etikk m.v.av 27 juni 2008 nr. 70 (ikr. 1 aug 2008, etter res. 27 juni 2008 nr. 724). Tilgjengelig fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61#KAPITTEL_2> [Lest 02.mars 2015].

Regjeringen.no (01.12.2014) *Ungdommens verdier og prioriteringer - resultater fra Norsk Monitor 2013-2014*[Internett], regjeringen.no. Tilgjengelig fra: <<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/Ungdommens-verdier-og-prioriteringer--resultater-fra-Norsk-Monitor-2013-2014/id2342678/>> [Lest 24.april 2015].

Regjeringen.no, (20.januar 2010) *Nasjonale retningslinjer for grunnskolelærerutdanningen 5.-10.trinn* [Internett], regjeringen.no Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/rundskriv/2010/retningslinjer_grunnskolelaererutdanningen_5_10_trinn.pdf> [Lest 24.april 2015].

Repstad, P. (2003) *Hvem kan fange vinden?: Religionsforskernes konstruksjon av religiøs individualisering I: Lund-Olsen, T. & Repstad, P. red. Forankring eller frikopling?: kulturperspektiver på religiøst liv i dag*, Bergen. Program for kulturstudier, Norges forskningsråd, s. 54-63.

Repstad, P. (2009) *Sosiologisk blick på Jehovas vitner I: Ringnes H.K. & Sødal, H.R. (Red). Jehovas Vitner – en flerfaglig studie*, Oslo, Universitetsforlaget, s. 50-66.

Ringnes, H.K. & Sødal, H.K. (2009a) *Forord I: Ringnes H.K. & Sødal, H.R. (Red). Jehovas Vitner – en flerfaglig studie*, Oslo, Universitetsforlaget, s. 9-12.

Ringnes, H.K. & Sødal, H.K. (2009b) *Jehovas vitner. En religionsvitenskapelig presentasjon I: Ringnes H.K. & Sødal, H.R. (Red). Jehovas Vitner – en flerfaglig studie*, Oslo, Universitetsforlaget, s. 13-49.

Ringnes, H.K. & Ulland, D. (2014) *Individet i religiøse sekter: faglige synspunkter på rekruttering, medlemskap og brudd I: Danbolt, L.J., Engedal, L.G., Stifoss-Hanssen, H., Hestad, K. & Lien, L. (Red) Religionspsykologi*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, s. 257-271.

Samdal, A.G. (2013) *En kvalitativ studie om forholdet mellom unge muslimers tro og fremstillingen som gis i religion- og etikkfagets lærebøker i den videregående skolen*. Akademisk avhandling, Universitetet i Oslo.

- Skrunes, N. (210) *Lærebokforskning. En eksplorerende presentasjon med særlig fokus på Kristenkunnskap, KRL og Religion og etikk*. Oslo, Abstrakt forlag AS.
- Statistisk Sentral Byrå, 18.november 2014, *Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 1. januar 2014*[Internett], Statistisk Sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <<http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf/aar/2014-11-18?fane=tabell&sort=nummer&tabell=204087>> [Lest 16.februar 2015].
- Sødal, H.K. (2002a). *Det kristne Norge: innføring i konfesjonskunnskap*, Kristiansand, Høgskoleforlaget AS.
- Sødal, H.K. (2002b) Trostradisjoner med røtter i kristendommen: Jehovas Vitner. I: Sødal, H.K.(red). *Det kristne Norge: innføring i konfesjonskunnskap*, Kristiansand, Høgskoleforlaget AS, s. 308-321
- Sødal, H.K.(2009) barn i Jehovas vitner. Møte med skole og barnehage I: Ringnes H.K. & Sødal, H.R. (Red). *Jehovas Vitner – en flerfaglig studie*, Oslo, Universitetsforlaget, s.79-94.
- Thorsen, B. *Stortinget - Møte tirsdag den 20. november 2012 kl. 10*, (Sak nr. 7 [15:05:27]). Tilgjengelig fra: <<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2012-2013/121120/7/#a6>> [Lest 15.februar 2015].
- Ulleberg, H.P. (2007) Diskursanalyse: et mulig bidrag til utdanningshistorisk forskning. *Barn*, [Internett], nr. 1, s. 65-80. Tilgjengelig fra: <<https://www.ntnu.no/documents/10458/19133685/ulleberg.pdf>> [Lest 22.april 2015].
- Utdanningsdirektoratet, (2008a) *Læreplan i Religion, Livssyn og etikk – formål* [Internett], Utdanningsdirektoratet. Tilgjengelig fra: < <http://www.udir.no/kl06/RLE1-01/Hele/Formaal/>> [Lest 01.april 2015].
- Utdanningsdirektoratet, (2008b) *Læreplan i Religion, Livssyn og etikk – kompetansemål* [Internett], Utdanningsdirektoratet. Tilgjengelig fra: <<http://www.udir.no/kl06/RLE1-01/Kompetansemaal/?arst=98844765&kmsn=-1654775316>> [Lest 14.januar 2015].
- Winje, G. (2008) Lærebøkene i KRL – hva har skjedd på ti år? *Norsk teologisk tidsskrift*, [Internett], årgang 109, nr. 1. s. 72-88. Tilgjengelig fra: <http://proxy.via.mf.no:2109/file/pdf/33224565/ntt_2008_01_pdf.pdf> [Lest 09.mai 2015].

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Intervju-guide

Åpen del:

- Hva vil det si for dere å være et Jehovas Vitne?

Hverdagsliv:

- Hva betyr det i hverdagslivet deres å være et Jehovas Vitne?

Tekster: Bibelen

- Hva er bibelen og hva betyr den for dere?

Jehova og Jesus

- Regner dere dere selv som kristne?
- Hva er deres syn på Jehova?
- Hva vil det si for dere å være et menneske?

De siste tider

- Hva tenker dere om tiden vi lever i?
- Hva er frelse for dere?

Materielle: Troens gjenstander

- Er det bestemte ting (objekter) som har betydning for troen eller praksisen deres?

Feiringer og sosial praksis: fellesskap

- Når deltar dere i noe som kan kalles et (tros)fellesskap?

Skolen:

- Hva er deres forhold til skolen og RLE faget?
- Husker dere noen positive eller negative episoder fra religionsfaget som dere vil dele?
- Hva tenker dere om at elevene selv skal innhente informasjon om Jehovas Vitner?
- Hvis dere fikk vært med å skrevet et kapittel om deres tro i en lærebok for RLE-lærere, hva ville dere ha lagt vekt på da?
- Hva tenker dere om begrepet *mangfold* innenfor Jehovas Vitner?

Avslutning

Da nærmer vi oss slutten. Er det noe som dere har tenkt på underveis som dere føler dere ikke har fått sagt eller som burde vært tatt opp? I så fall må dere gjerne si det nå.

Hvordan syns dere det har vært å være med på intervjuet?

Vedlegg 2 – Invitasjon & samtykkeerklæring

Invitasjon til intervju-undersøkelse

Jeg er masterstudent ved Det Teologiske Menighetsfakultetet i Oslo. Her studerer jeg for å bli lektor i Religion og Etikk og Samfunnsfag. Våren 2015 skal jeg skrive master om Jehovas Vitner. Hensikten med denne masteren er å få en dypere innsikt i Jehovas Vitner ut fra hvordan en gruppe Jehovas Vitner selv forstår og uttrykker sin tro og praksis.

På ungdomsskolen og på den videregående-skolen er det lagt opp til at elevene i RLE/RE faget selv skal innhente informasjon om Jehovas Vitner som trostradisjon. Dette fordrer en kritisk kompetanse hos læreren til kildene som elevene her tar i bruk. I lærerutdanningen for lærerstudenter som fordypet seg i RLE er derimot lite litteratur om Jehovas Vitner tatt med. Ønsket mitt er derfor å sammenligne et utvalg litteratur om Jehovas Vitner opp mot hvordan en gruppe Jehovas Vitner selv opplever egen tro og praksis. Økt og dypere kunnskap om Jehovas Vitner er viktig for å skape en mer dekkende og virkelighetsnær undervisning i skolens RLE/RE fag.

Jeg ønsker i den forbindelse å foreta et gruppeintervju hvor du er invitert til å delta. I dette intervjuet vil andre Jehovas Vitner også være invitert til å delta. Gruppeintervjuet vil være lagt opp som en samtale om hvordan ulike sider av deres egen tro og praksis oppleves og forstås av dere. Flere gruppeintervjuer kan være aktuelt. Oppfølgende intervjuer av deltakere i gruppeintervjuet kan kanskje også være ønskelig. Dette vil det derimot bli spurt om og avtalt etter gruppesamtalen. Enkeltintervjuer og informasjon derfra vil foregå og bli behandlet på samme måte som ved gruppeintervjuet.

Under gruppeintervjuet vil lydopptak bli gjort. Siden vil alt som sies i dette opptaket i etterkant bli transkribert til tekst. Her vil derimot navnene deres bli gjort fiktive (omgjort) slik at dere skal være sikret anonymitet. Sitater og informasjon fra intervjuene vil kunne bli analysert og brukt i masteroppgaven. Det skal derimot ikke være informasjon i oppgaven som muliggjør å gjenkjenne deg eller de andre deltakerne. Opptakene, navn og kontaktinformasjon vil bli slettet når oppgaven er ferdigstilt. Frem til da er det kun jeg som har tilgang til disse opplysningene.

Det er helt frivillig å være med i undersøkelsen, og du har hele tiden rett til å trekke deg. Tid og sted for intervju vil bli fastsatt etter nærmere avtale.

Med vennlig hilsen

Hilde Sjo Førre, tlf. 922 39 705 e-mail: hilde_sjo@hotmail.com

Samtykke-erklæring

Jeg bekrefter her at jeg er fylt 18 år og vil være med å delta i gruppeintervju. Jeg aksepterer med dette at svar på spørsmål fra intervjuet kan bli benyttet som materiale i masteroppgaven. Forskingen er derimot anonym og alle personlige opplysninger og lydopptak vil bli slettet når oppgaven er ferdigstilt.

Navn:..... Telefon:..... E-mail:

Dato og sted:..... Underskrift:

Vedlegg 3 – Samtykke fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES



Harald Hårfagres gate
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 11
Fax: +47-55 58 96 11
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.no: 985 321 88

Trine Anker
Det teologiske menighetsfakultet
Postboks 5144 Majorstua
0302 OSLO

Vår dato: 21.01.2015

Vår ref: 41563 / 3 / SSA

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.01.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

41563	<i>Hvordan kjenner en gruppe Jehovas Vitner seg igjen i fremstillingen av deres tro og praksis i lærebøker for RLE-lærere?</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Det teologiske menighetsfakultet, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Trine Anker</i>
Student	<i>Hilde Sjo Førre</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Sondre S. Arnesen

Kontaktperson: Sondre S. Arnesen tlf: 55 58 33 48

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontor / District Offices

OSLO NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no